

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-301

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

COMPULSORY ENGLISH

(Prose and Poetry)

Prescribed Text : Literary Pinnacles

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) in about **200** words each : [20]

(A) (i) Describe how the whole family of Uncle Podger got involved in putting up the picture.

(ii) How does Shaw prove that capitalist system has produced an almost universal ignorance about how things are made and done ?

(B) (i) Do you think Jimmy Valentine changes in the story 'A Retrieved Reformation' ? Support your answer from the details in the story.

(ii) How did the devil triumph over Pahom in the story. 'How Much Land Does a Man Need' ?

P.T.O.

2. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) in about **200** words each : [20]
- (A) (i) How does Shakespeare compare the world with a stage ? Explain giving examples from the poem.
- (ii) Examine the character of the 'lady in the meads'. Do you think she is worthy of the title 'La Belle Dame Sans Merci' ?
- (B) (i) How does the poem celebrate the heroism of the British cavalry brigade in 'The Charge of the Light Brigade' ?
- (ii) Discuss 'How Do I Love Thee as a Love Poem'.
3. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) in about **200** words each : [20]
- (A) (i) The small matters of conduct decide whether we are civilized *or* uncivilized. Discuss in the light of the essay 'On The Rules of The Road' ?
- (ii) How does Robert Lynd argue that ignorance is not altogether bad ?
- (B) (i) 'The Selfish Giant' gives a message of love and forgiveness.' Explain.
- (ii) Analyse the character of Mathilde.
4. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) in about **200** words each : [20]
- (A) (i) Write in your own words how Thomas Hardy uses various elements of nature to present his theme in the poem 'Afterwards'.
- (ii) What is the theme of the poem 'The Ballad of Father Gilligan' ? How does Yeats bring out the theme ?

- (B) (i) Summarise the chief problems that humans have to endure, according to Kipling in the poem 'If-'.
(ii) 'A Psalm of Life' is a highly inspirational poem. Discuss.
5. (A) Attempt any *one* of the following : [10]
(i) What are the guidelines to follow while preparing visual aids ?
(ii) You are the owner of a gym/health club. Make a presentation for the promotion of your gym/club.
- (B) Attempt any *one* of the following : [10]
(i) Write a note on the qualities of a good leader.
(ii) Write a note on stress management. List a few ways of coping with stress.

Total No. of Questions—5+4]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-302

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MARATHI (G-3)

सामान्यस्तर पेपर-3

(आधुनिक मराठी साहित्य आणि व्यावहारिक व उपयोजित मराठी)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- अभ्यासक्रम :— (i) ग्रंथपरीक्षण
(ii) निबंध-तात्त्विक विवेचन
(iii) विचारधारा
(iv) देशविदेश.

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी 'अ' गटातील एक प्रश्न सोडवा :

- (अ) (1) ग्रंथ परीक्षण म्हणजे काय ? ग्रंथ परीक्षकाकडे कोणत्या गुणांची आवश्यकता असते ? [10]

किंवा

- (2) ग्रंथ परीक्षणाची उद्दिष्ट्ये लिहा.
(ब) तुम्हाल आवडलेल्या एका साहित्यकृतीचे परीक्षण करा. [10]

P.T.O.

2. प्रत्येकी वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) आगरकरांनी भाषावृद्धीची कोणती कारणे सांगितली आहेत ?
- (2) नाना शंकरशेट यांचा जन्म कोठे व कधी झाला ?
- (3) संदेशाबरोबरच मुलांना काय ऐकायला मिळाले होते ?
- (4) सुवासिनी एकमेकींची ओटी भरतात त्यावेळी गव्हाबरोबर खोबऱ्याचा तुकडा देतात. याचे कारण लेखक काय सांगतात ?
- (5) ना.सी. फडके यांचे मित्र नानाजी कोठे काम करतात ?
- (6) रा.ना. चव्हाण यांनी त्रिकाळचे मार्गदर्शक कोणास म्हटले आहे ?
- (7) शिक्षणातील अविभाज्य भाग कोणता आहे ?
- (8) झाशीच्या युद्धात इंग्रजांना कोण फितूर झाला होता ?
- (9) 'कळस आणि क्रुस' हा लेख कोणाचा आहे ?
- (10) शहरांचा इतिहास कशातून व्यक्त होतो ?
- (11) शालीमार उद्यान हे कोणी बनविले आहे ?
- (12) बॉलशॉय थिएटर कशाचे प्रतीक आहे ?
- (13) चीनच्या भिंतीची सरासरी उंची किती आहे ?
- (14) मॉरिशस मधील मराठी लोकांच्या भाषेला लेखकाने काय नाव दिले होते ?

3. प्रत्येकी पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) ललित गद्य आणि निबंध यांच्यातील साम्यभेद स्पष्ट करा.
- (2) निबंध म्हणजे काय ? वैज्ञानिक निबंधाविषयी माहिती सांगा.
- (3) मराठीतील इतर साहित्यप्रकारांच्या तुलनेत निबंधाचे वेगळेपण स्पष्ट करा.
- (4) प्रवास वर्णनामागील प्रेरणा कोणत्या आहेत ?
- (5) प्रवासवर्णनाचे घटक थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (6) प्रवासवर्णनातील 'आत्माविष्कार' याविषयी माहिती सांगा.

4. प्रत्येकी दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [16]

(1) नानांचे वडील शंकरशेट यांच्याविषयी माहिती सांगा.

किंवा

विठ्ठल रामजीना महाराष्ट्र का विसरला ? या लेखाविषयी थोडक्यात माहिती सांगा.

(2) भारतीय संस्कृती जपणारे आजोबा : श्री सुझुकी यांचे वर्णन लेखकाने कसे केले आहे ?

किंवा

चीनच्या भिंतीचे महत्व व सौंदर्य स्पष्ट करा.

5. प्रत्येकी तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [24]

(1) 'काश्मीर भूलोकीचे नंदनवन' या लेखाची यथार्थता स्पष्ट करा.

किंवा

चंदीगडमधील सचिवालय व न्यायालय यांविषयी माहिती सांगा.

(2) मानवी जन्म एक अखंड प्रक्रिया आहे असे डॉ. रावसाहेब कसबे का म्हणतात ?

किंवा

'परभाषेतील शब्दांची योजना' या निबंधाचा आशय स्पष्ट करा.

[5101]-EXT-302

(व्यावहारिक व उपयोजित मराठी)

(पर्यायी अभ्यासक्रम)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस शब्दापर्यंत लिहा : [20]
- (i) भारतात पहिला छापखाना कोठे सुरू झाला.
 - (ii) भारतात सुरू झालेल्या पहिल्या वृत्तपत्राचे नाव काय ?
 - (iii) वृत्तपत्र म्हणजे काय ?
 - (iv) सदर म्हणजे काय ?
 - (v) संप्रेषणाचे मूलभूत साधन कोणते ?
 - (vi) शैली म्हणजे काय ?
 - (vii) आकाशवाणीवरून प्रसारित होणाऱ्या बातम्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.
 - (viii) 'नभोनाट्य' म्हणजे काय ?
 - (ix) जाहिरात लेखनासाठी कोणत्या गुणांची आवश्यकता आहे ?
 - (x) चांगल्या उद्घोषणेतील कोणतेही दोन गुण लिहा.
 - (xi) चित्रिकरणाचे प्रकार सांगा.
 - (xii) दूरचित्रवाणीवरील माहितीप्रधान कार्यक्रमांचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
 - (xiii) माहितीपट म्हणजे काय ?

2. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पन्नास शब्दांतपर्यंत लिहा : [20]

‘अ’ गट

- (i) बातमी मिळणाऱ्या कोणत्याही दोन स्रोतांची माहिती लिहा.
(ii) संपादकीय म्हणजे काय ?
(iii) ‘स्वच्छ भारत अभियान’ या विषयावर आकाशवाणीसाठी जाहिरात तयार करा.

‘ब’ गट

- (i) जाहिरात लेखनाची तंत्रे लिहा.
(ii) आकाशवाणीसाठी तुमच्या आवडत्या व्यक्तीची मुलाखत लिहा.
(iii) ‘राष्ट्रीय सुरक्षा’ या विषयावर दूरचित्रवाणीसाठी भाषण तयार करा.

3. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी दीडशे शब्दांतपर्यंत लिहा : [30]

‘अ’ गट

- (i) मुलाखतीचे प्रकार सांगून कोणत्याही दोनची सविस्तर माहिती लिहा.
(ii) आकाशवाणी वरील भाषणाचे विषय सविस्तर माहिती लिहा.
(iii) दूरचित्रवाणीवरील मालिकांचे प्रकार सोदाहरण लिहा.

‘ब’ गट

- (i) वृत्तांत लेखन म्हणजे काय ? ते सांगून सविस्तर माहिती लिहा.
(ii) अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाचा दूरदर्शनसाठी वृत्तांत तयार करा.
(iii) आकाशवाणीवरील उद्घोषकाचे कार्य सविस्तर लिहा.

4. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी तीनशे शब्दांतपर्यंत लिहा : [30]

‘अ’ गट

- (i) माहितीपट म्हणजे काय ? माहितीपटाची निर्मिती प्रक्रिया थोडक्यात लिहा.
- (ii) ‘हैलो डॉक्टर’ या कार्यक्रमांतर्गत ‘मुलांचे आरोग्य’ या विषयावर आकाशवाणीसाठी संवाद लेखन करा.

‘ब’ गट

- (i) ‘दूरदर्शन’ या प्रसार माध्यमाचा जनमानसावर होणारा परिणाम सविस्तर लिहा.
- (ii) इंटरनेटवरील वृत्तपत्रांचे वेगळेपण व उपयुक्तता याविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-303

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MARATHI (मराठी) (S-III)

साहित्यविचार

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा : [20]
- (i) साहित्यातील नवनिर्मितीचे स्वरूप उलगडून दाखवा.
- (ii) विशिष्टता आणि विश्वात्मकता म्हणजे काय ? ते सांगा.
- (iii) भाषा हे ललितसाहित्याचे साधन की माध्यम ते सांगा.
- (iv) औचित्य म्हणजे काय ? थोडक्यात सांगा.
- (v) साहित्याच्या वर्गीकरणामधील नियामक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (vi) संवेदनात्मकता म्हणजे काय ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे 20 शब्दापर्यंत लिहा : [20]
- (i) ललित साहित्याची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (ii) कोलरिजची साहित्याची व्याख्या सांगा.
- (iii) मम्मटाने सांगितलेली साहित्याची प्रयोजने कोणती ? ते सांगा.
- (iv) साहित्याच्या वर्गीकरणाचे कोणतेही दोन सिद्धांत सांगा.
- (v) शैलीचे प्रकार सांगा.
- (vi) राजशेखराने साहित्याचे कोणते दोन प्रकार सांगितले आहेत ?
- (vii) हेमचंद्राने प्रतिभाशक्तीचे वर्णन कोणत्या शब्दात केले आहे ?

P.T.O.

- (viii) पाश्चात्यांची प्रयोजने सांगा.
- (ix) कॅथारिसची संकल्पना कोणती मांडली ?
- (x) अभिधाशक्तीचे प्रकार सांगा.
- (xi) अभिरूची नियत करणारे घटक कोणते ते सांगा.
- (xii) जिज्ञासा म्हणजे काय ? ते सांगा.
- (xiii) प्रतिमा म्हणजे काय ? ते सांगा.
- (xiv) प्रयोजन म्हणजे काय ते थोडक्यात सांगा.
- 3.** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची **50** शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [10]
- (i) नाटक म्हणजे काय ? थोडक्यात सांगा.
- (ii) अभिरूची आणि सौंदर्यदृष्टी यामधील संबंध स्पष्ट करा.
- (iii) 'बोलीभाषेचा साहित्यातील वापर' यावर चर्चा करा.
- (iv) प्राक्कथा म्हणजे काय ? ते सांगा.
- 4.** पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची **150** शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
- (i) शैशववृत्ती व अनुभवसमृद्धी साहित्यिकाचे हे विशेष स्पष्ट करून सांगा.
- (ii) साहित्य आणि समाज यांचा परस्परसंबंध उलगडून दाखवा.
- (iii) साहित्याचा आस्वाद म्हणजे काय ? ते सांगा.
- (iv) लेखक, भाषा आणि वाचक यांची सामाजिकता स्पष्ट करा.
- 5.** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची **300** शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [30]
- (i) अभिरूची भिन्नतेची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) आस्वादकाला आवश्यक असणारे गुण कोणते ? ते सांगा.
- (iii) प्रयोजन म्हणजे काय ? ते सांगून विविध प्रयोजनांची चर्चा करा.
- (iv) साहित्यिकाचा दृष्टिकोण साहित्यनिर्मितीवर परिणाम करतो काय ? स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-304

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MARATHI (मराठी)

विशेषस्तर—प्रश्नपत्रिका क्र. 4

भाषाविज्ञान (S-4)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत लिहा (प्रत्येक गटातील प्रत्येकी पाच) : [20]

‘अ’ गट

- (i) जोन्स यांनी मांडलेल्या विचाराच्या आधारे कोणत्या दोन अभ्यासपद्धतींचा विकास झाला ?
- (ii) जीवनाच्या सर्व क्षेत्रांत माणूस कशाच्या माध्यमातून व्यवहार करतो ?
- (iii) विशिष्टता हे कोणाच्या भाषेचे वैशिष्ट्य ठरते ?
- (iv) स्वन किंवा स्वनिका म्हणजे काय ?
- (v) स्वनविज्ञानाच्या तीन शाखा कोणत्या ?

P.T.O.

(vi) जिभेच्या मुळाला काय म्हणतात ?

(vii) रूपिका म्हणजे काय ?

‘ब’ गट

(i) रूपिमांचे मुख्य प्रकार कोणते ?

(ii) पदबंध कसा तयार होतो ?

(iii) वाक्याचे प्रथमोपस्थित संघटक कोणते ?

(iv) सांकल्पनिक अर्थ म्हणजे काय ?

(v) ऐतिहासिक भाषाविज्ञानाचा पाया कोणी घातला ?

(vi) पुरोगामी व पश्चाद्गामी ही कोणत्या अभ्यासपद्धतीची अंगे आहेत ?

(vii) द्राविडी भाषाकुलातील प्रमुख भाषा कोणत्या ?

2. प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

‘अ’ गट

(i) ‘प्राण्यांची भाषा आणि माणसांची भाषा’ यातील फरक स्पष्ट करा.

(ii) श्रवणकेंद्री स्वनविचार म्हणजे काय ?

(iii) भाषेतील ध्वनींचा विनियोग किंवा वितरण कशाप्रकारे होऊ शकतो ते सोदाहरण सांगा.

(iv) रूपिकांतराचे प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा.

‘ब’ गट

- (i) विधेयपूरके म्हणजे काय ? त्याचे प्रकार सोदाहरण सांगा.
- (ii) अर्थ म्हणजे प्रतिमा कसे ते सांगा.
- (iii) तौलनिक पुनर्रचन पद्धतीचे स्वरूप सांगा.
- (iv) दार्दिक उपशाखेचा परिचय करून द्या.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा : [10]

- (i) ‘एक संकेत प्रणाली’ म्हणून भाषेचा परिचय करून द्या.
- (ii) व्यंजन स्वनिमाचा थोडक्यात परिचय करून द्या.
- (iii) एक भाषिक पुनर्रचनाचे गृहीत-तत्व थोडक्यात सांगा.
- (iv) ‘सातम् वर्ग आणि केन्तुम वर्ग’ म्हणजे काय ?

4. पुढील प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

‘अ’ गट

- (i) भाषा म्हणजे काय ? भाषेची लक्षणे स्पष्ट करा.
- (ii) रचना म्हणजे काय ? ते सांगून प्रथमोपस्थित घटक ही संकल्पना स्पष्ट करा.

‘ब’ गट

- (i) मराठीचे कालिक भेद निर्माण होण्याची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) वाक्य म्हणजे काय ? वाक्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.

5. पुढील प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांपर्यंत लिहा : [30]

‘अ’ गट

- (i) वागिन्द्रियाची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) रूपिकांचे रूपिमांत वर्गीकरण कसे करतात ते सांगा.

‘ब’ गट

- (i) ऐतिहासिक भाषाविज्ञान पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (ii) इंडो-यूरोपियन भाषाकुलाच्या शाखांचा परिचय करून द्या.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-312

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2017

GUJARATI

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

પ્રશ્ન:- ૧ નીચેના માંથી કોઈ પણ એક વિષય પર નિબંધ લખો.

[20]

- ૧ મારા સ્વપ્ન નું ભારત
- ૨ વિદ્યાર્થી અને શિસ્તપાલન
- ૩ માતૃપ્રેમ
- ૪ પરિશ્રમ એજ પારસમણિ

પ્રશ્ન:- ૨ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

[20]

- ૧ પન્નાલાલ ગાંધી યુગ નું સંતાન છે. સમજાવો.
- ૨ પન્નાલાલ પટેલ નું જીવન અને કવન આલેખો.

પ્રશ્ન:- ૩ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

[20]

- ૧ સહૃદયો નો આનંદ એજ કવિ નું સાચું સન્માન નિરંજન ભગત ના શબ્દો માં વર્ણવો.
- ૨ આગમન કાવ્ય માં વર્ણવવા માં આવેલું કવિ નું સર્જન.

P.T.O.

પ્રશ્ન ૪ (અ) ટૂંકનોંધ લખો. (કોઈ પણ એક) [10]

૧ કિકુ નું પાત્રલેખન કરો.

૨ "વાત વાત માં " એ માનસશાસ્ત્રીય વાર્તા છે.સમજાવો

(બ) ટૂંકનોંધ લખો.(કોઈ પણ એક) [10]

૧ ગ્રીષ્મ મધ્યાહ્ન માં ગ્રીષ્મ નું વર્ણન.

૨ પારેવા કાવ્ય ના આધારે કવિ નો પક્ષીપ્રેમ.

પ્રશ્ન ૫ (અ) પૂર્વાપર સંબંધ લખો. (એક ગદ્ય એક પદ્ય) [10]

૧ શું કામ મોઢુ દુખાડે છે?

૨ દાન માં લીધેલું પાછું ના લેવાય.

૩ બહાર ની દુનિયા કાજળ ને પ્રાણ પ્રકાશે પોત.

૪ ઉરોના ઉન્માદે સકલ જનનું મન મલક્યું.

(બ) પત્રલેખન [10]

આપણા જીવન માં વૃક્ષો નું મહત્વની સમજ આપતો એક પત્ર તમારા મિત્ર ને લખો.

અથવા

અહેવાલ લેખન

'રક્તદાન શિબિર' વિશે આશરે એકસો શબ્દોમાં અહેવાલ લખો.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-313

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

URDU

General Paper III

(History of Novel, Drama and Afsana)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

[۲۰] ۱۔ ناول کے فنی لوازمات بیان کیجئے۔

یا
اردو ناول نگاری کی مختصر تاریخ بیان کیجئے۔

[۲۰] ۲۔ عبدالحلیم شرر کی ادبی زندگی پر اظہار خیال کیجئے۔

یا
فردوس بریں عبدالحلیم شرر کا شاہکار ناول ہے۔ واضح کیجئے۔

[۲۰] ۳۔ یک بابی ڈراما پر سیر حاصل بحث کیجئے۔

یا
ڈراما میں پلاٹ، کردار اور مکالموں کی اہمیت پر تبصرہ کیجئے۔

۴۔ اردو جدید افسانہ موضوعاتی تکنیکی اعتبار سے مختلف رجحانات کا حامل ہے۔ ثابت

[۲۰] کیجئے۔

P.T.O.

یا

افسانہ نگاری کے فن پر روشنی ڈالئے۔

[۲۰]

۵۔ ذیل میں سے کوئی دو پر مختصر نوٹ لکھئے :

(۱) امتیازی علی تاج کی قلمی خدمات

(۲) انارکلی کا کردار

(۳) امتیازی علی تاج کا نظریہء فن

(۴) دلآرام کا کردار

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-314

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

URDU

Special Paper III

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left side indicate full marks.

نوٹ : تمام سوالات لازمی ہیں۔

[۲۰] ۱۔ تنقید کے اصول بیان کرتے ہوئے اردو میں تنقید کے آغاز کا جائزہ لیجئے۔

یا

تحقیق و تنقید کے باہمی ربط پر روشنی ڈالئے۔

[۲۰] ۲۔ تنقید کیا ہے؟ اس کی اہمیت و افادیت پر اظہار خیال کیجئے۔

یا

تاثراتی تنقید پر سیر حاصل گفتگو کیجئے۔

[۲۰] ۳۔ اردو غزل آج ایک مقبول صنفِ شاعری ہے۔ مدلل بحث کیجئے۔

یا

غزل کی نشوونما پر مفصل نوٹ لکھئے۔

[۲۰] ۴۔ مومن کی شاعری میں تشبیہات و استعارات کا جائزہ مع مثال پیش کیجئے۔

P.T.O.

یا

مومن کی شاعری کی خصوصیات بیان کیجئے۔

۵۔ مندرجہ ذیل اشعار میں سے کوئی دس اشعار کی تشریح بحوالہء متن کیجئے : [۲۰]

(۱) سرمہ گیس آنکھ سے تم نامہ لگاتے کیوں ہو

خاک میں نام کو دشمن کے ملاتے کیوں ہو

(۲) اس غیرت ناہید کی ہر تان ہے دپک

شعلہ سا چمک جائے ہے آواز تو دیکھو

(۳) ہے کچھ تو بات مومن جو چھا گئی خموشی

کس بت کو سے دیا دل کیوں بت سے بن گئے ہو

(۴) مومن بہشت و عشق حقیقی تمہیں نصیب

ہم کو تو رنج ہو جو غم جاوداں نہ ہو

(۵) یہ قدرت ضعف میں بھی ہے فغاں کو

کہ دے پٹکے زمیں پر آسماں کو

(۶) پسینے کی جگہ آنے لگا خون

چھپاؤں کس طرح زخم نہاں کو

(۷) مومن نہ توڑ رشتہء زناں برہمن

مت کروہ بات جس سے کوئی دل شکستہ ہو

(۸) روٹھے سو روٹھے ہم سے سنتے نہیں ہو کیوں کر

غیروں سے جب لڑے ہو لڑتے ہی من گئے ہو

- (۹) پونچھنے سے ہمدوم، دریا ہے کیوں کر خشک ہو
سب کے دامن تر ہوں پر کب دیدہ تر خشک ہو
- (۱۰) وہ جو ہم میں تم میں قرار تھا تمہیں یاد ہو کہ نہ یاد ہو
وہی یعنی وعدہ نباہ کا تمہیں یاد ہو کہ نہ یاد ہو
- (۱۱) دکھا دوں تماشہ بس نہ چھیڑو مجھ سے مجنوں کو
ہلا دوں گا زمین و آسماں زنجیر تو کھینچو
- (۱۲) کوئی دن ہم جہاں میں بیٹھے ہیں
آسماں کے ستم اتھانے کو

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-315

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

URDU

Special Paper IV

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

[۱۶]

۱۔ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے :

(۱) الیکٹرونک میڈیا اور ذہن سازی

(۲) بین الاقوامی کساد بازاری کے مضر اثرات

(۳) دانشگاہوں میں طلباء کا بڑھتا ہوں ذہنی انتشار

(۴) ذرا نم ہو تو یہ مٹی بڑی زرخیز ہے ساقی

[۱۵]

۲۔ (الف) ذیل میں سے کوئی تین کی وضاحت مع مثال کے پیش کیجئے :

(۱) رموز اوقاف

(۲) حرکات و سکنات

(۳) جملے کی قسمیں

(۴) صفت کی قسمیں

P.T.O.

[۱۰] (ب) ذیل میں سے کوئی پانچ کی تعریف مع مثال کے پیش کیجئے :

(۱) تجنیس تام

(۲) مبالغہ

(۳) مراعاة النظر

(۴) لف و نشر

(۵) تجنیس ناقص

(۶) تشبیہ

[۱۵] (ج) ذیل میں سے کوئی تین اشعار کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام بتائیے :

(۱) نہ گورِ سکندر نہ اے قبر دارا

مٹے نامیوں کے نشاں کیسے کیسے

(۲) خاک میں مل جائے یا رب بیکسی کی آبرو

غیر میری نعش کے ہمراہ روتا جائے ہے

(۳) بھلاتا لاکھ ہوں لیکن وہ اکثر یاد آتے ہیں

الہی ترک الفت پر وہ کیونکر یاد آتے ہیں

(۴) جو میں سر بہ سجدہ ہوا تو زین سے آنے لگی صدا

تیرا دل تو ہے صنم آشنا تجھے کیا ملے گا نماز میں

[۱۶] ۳۔ علم لسانیات کے مقاصد اور فوائد کی وضاحت کیجئے۔

یا

زبان کے فطری ارتقاء سے کیا مراد ہے؟ واضح کیجئے۔

۴۔ ہند آریائی زبان کے ارتقاء پر روشنی ڈالئے۔ [۱۶]

یا
پنجاب میں اردو کے لسانی نظریہ پر اپنے تاثرات قلمبند کیجئے۔

۵۔ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر ادبی مضمون لکھئے : [۱۲]

(۱) سعادت حسن منٹو کی افسانہ نگاری

(۲) پریم چند کے دو اہم نسوانی کردار

(۳) شبلی کا اسلوب

(۴) داغ کی شاعری

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-316

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HINDI (G-3)

हिंदी : सामान्य-3

(आत्मकथांश, काव्य-नाटक तथा लेखन)

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

पाठ्य-पुस्तकें :— (i) सृजन संदर्भ और मैं — संपा. डॉ. पी. व्ही. कोटमे
डॉ. व्ही. एन. भालेराव

(ii) एक कंठ विषपायी — दुष्यंत कुमार

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [10]

(i) 'मेरा जीवन' आत्मकथांश के आधार पर प्रेमचंद के जीवन संघर्ष का विवेचन कीजिए।

(ii) 'जो कहा नहीं गया' आत्मकथांश में लेखिका कुसुम अंसल को ससुराल में आए अनुभवों को प्रस्तुत कीजिए।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [10]

(i) 'एक कंठ विषपायी' काव्यनाटक की विशेषताओं को प्रस्तुत कीजिए।

(ii) दक्ष के यज्ञ आयोजन का परिचय देते हुए उसके विध्वंस का कारण लिखिए।

P.T.O.

2. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [15]
- (i) कवि हरिवंशराय बच्चन को लेखन की प्रेरणा कैसे मिलती है ?
- (ii) 'शब्दकाया' आत्मकथांश का सारांश लिखिए।
- (iii) 'गुमशुदा दोस्त की तलाश' आत्मकथांश में लेखिका किसे तलाश करती है ?
- (iv) मोहनदास नैमिशराय ने मुंबई भाग जाने के कौनसे कारण बताए हैं ?
- (v) सूरजपाल चौहान को दलित होने के नाते किस प्रकार की उपेक्षा सहनी पड़ती है ?
- (आ) निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [15]
- (i) वीरिणी की चारित्रिक विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
- (ii) दक्ष यज्ञ समारोह में सती-शिव को आमंत्रित क्यों नहीं करते ?
- (iii) 'एक कंठ विषपायी' के संदेश को स्पष्ट कीजिए।
- (iv) 'एक कंठ विषपायी' काव्यनाटक के आधुनिकता बोध पर प्रकाश डालिए।
- (v) ब्रह्मा शंकर से युद्ध क्यों नहीं करना चाहते थे ?
3. निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** अवतरणों की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [15]
- (i) 'मैं तो यह कहती हूँ
आप बैर ठानें तीनों लोकों के साथ,
किंतु शंकर से नहीं।
उनका आक्रोश वहन करने की
क्षमता त्रिलोक में नहीं है नाथ!
वे हैं साक्षात् ब्रह्मा महादेव।'

(ii) 'इन सब हत्यारों ने हमको
रक्षा का आश्वासन देकर लूट लिया।
भूमि छिन गई
आँखों का सारा आकाश खो गया।
अब आँधियारे में टटोलते फिरते हैं हम।'

(iii) 'पत्नी का मान
नाथ!
पतियों की एक सहज आकांक्षा होती है।
आप तनिक बतलायें
मेरे संग अगर कहीं इसी तरह हो जाये
तो क्या तुम आत्मा पर
पर्वत-सा भार वहन कर लोगे ?
मेरा अपमान सहन कर लोगे ?'

(iv) 'मैं ऊब चुका हूँ
इस महिमा-मंडित छल से
अब मुझे स्वयं का
वास्तव सत्य पकड़ना है,
जिन आदर्शों ने
मुझे छला है कई बार
मेरा सुख लुटा है,
अब उनसे लड़ना है।'

(v) 'मित्र अगर होते तुम
मेरी आत्मा यों विद्रोह न करती,
भरी सभा में मेरी प्रिया
निरादृत होती और न मरती।'

4. (अ) निम्नलिखित संक्षिप्तियों में से किन्हीं सात के हिंदी विस्तारित रूप लिखिए : [14]

- (i) AIR
- (ii) CS
- (iii) CBI
- (iv) DK
- (v) EC
- (vi) FD
- (vii) FC
- (viii) DC
- (ix) TO
- (x) UGC

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर वृत्तांत लेखन का प्रारूप तैयार कीजिए : [7]

- (i) महाविद्यालय में आयोजित 'हिंदी दिवस' समारोह का समाचार-पत्र के लिए वृत्तांत लेखन कीजिए।
- (ii) 'सड़क सुरक्षा अभियान' का रेडिओ के लिए वृत्तांत लेखन कीजिए।

5. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए : [7]

- (i) डॉ. रतन सक्सेना, अवर सचिव, मानव संसाधन विकास मंत्रालय, नई दिल्ली, सभी विश्वविद्यालयों के कुलपतियों को विवेकानंद जन्मशती के अवसर पर 'युवा सप्ताह' मनाने के संदर्भ में परिपत्र जारी करते हैं।
- (ii) नयना चौधरी, उपसचिव विधि मंत्रालय, महाराष्ट्र राज्य, श्रीमती मंगल राणे सहायक को विशेष सहायक के पद पर नियुक्ति का कार्यालय आदेश जारी करते हैं।

(आ) निम्नलिखित मराठी अथवा अंग्रेजी अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [7]
एकदा एका राजाने शेतात काम करणारा एक गरीब माणूस पाहिला ते दिवस कडाक्याच्या थंडीचे होते तरीही त्या माणसाच्या अंगावर खूप थोडे कपडे होते. उलट काम करताना तो मोठ्या मजेत गात होता. राजा त्याच्या जवळ गेला आणि म्हणाला, “अरे या हवेत तुला थंडी वाजत नाही काय ?” यावर तो माणूस उत्तरला, “नाही मला थंडी वाजत नाही. तुम्ही पाहताच आहात की मी खूप कष्ट करतो आहे. त्यानेचमला उब मिळते.” त्यावर तो राजा म्हणाला, “तू मोठा सुखी दिसतोस खरच तू सुखी आहेस का ?” तेव्हा तो माणूस उत्तरला, “अर्थात, मी सुखीच आहे. खरं सांगू, मला दुःखी व्हायला वेळच नाही.”

अथवा

One day the king saw a poor man working in the field. It was a very cold day, but the man had very few clothes on. He was singing merrily while he was working. The king went to him and said, “Don’t you feel cold in this weather ?” The man replied, “No, I don’t feel the cold. You see that I have to work very hard. That makes me warm.” Then the king said to him, “You seem to be very happy. Are you really happy ?” The man replied, “Of course, I am. I have no time to be unhappy.”

[5101]-EXT-316

(प्रयोजनमूलक हिंदी)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. सड़क दुर्घटना पर आधारित दूरदर्शन के लिए समाचार का प्रारूप तैयार कीजिए। [12]

अथवा

प्रधानमंत्री की चुनावी रैली पर आधारित रेडियो के लिए समाचार का प्रारूप तैयार कीजिए। [12]

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो सरकारी पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए : [20]

(क) सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार द्वारा आतंकी हमले की आशंका के संदर्भ में सभी राज्य सरकारों को परिपत्र जारी किया जाता है।

(ख) सचिव, कृषि मंत्रालय, भारत सरकार द्वारा मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य को महाराष्ट्र में पड़े हुए सूखे की स्थिति से निपटने के लिए किए गए उपायों के संदर्भ में सरकारी पत्र लिखा जाता है।

(ग) सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार द्वारा आंध्र प्रदेश सरकार को दलित छात्र खुदकुशी मामले में जाँच समिति स्थापित करने के संदर्भ में कार्यालय आदेश भेजा जाता है।

(घ) रूपाली/राहुल देशमुख, बाजार पेठ, अकोले जि. अ. नगर द्वारा प्राचार्य, स. प. महाविद्यालय, पुणे के नाम हिंदी सहायक प्राध्यापक पद के लिए आवेदन पत्र भेजा जाता है।

3. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं दस संक्षिप्तियों के हिंदी पूर्ण रूप लिखिए : [10]

- (1) AIR
- (2) ASI
- (3) CBI
- (4) CS
- (5) BARC
- (6) CRPF
- (7) CHD
- (8) DAH
- (9) FTII
- (10) HAL
- (11) ZSI
- (12) UGC
- (13) MHRD
- (14) UNO.

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण का हिंदी अनुवाद कीजिए : [10]

- (1) During ancient times, the Hindu law had flexibility and an inherent capacity to grow. The methods usually employed for the purpose of growth of the law were the process of interpretation and the assimilation of customs. After the introduction of the British Pattern of justice in India, these traditional instrumentalities of legal change and growth ceased to operate. New customs could not be recognised by the courts because of the theory that a custom could be enforceable only if it was ancient.

(2) आमच्या दृष्टीने प्रत्येक महापुरुष म्हणजे काही उत्कृष्ट गुणांची आणि मूल्यांची मूर्ती असते. त्यांचे कर्तृत्व हेच खरे त्यांचे स्मारक असते. 'मी मेलो तरी दास बोधात मी जिवंत आहे' असा उपदेश रामदासांनी आपल्या शिष्यांना केला होता. आम्हीही असेच मानतो की प्रत्येक महान व्यक्ती-तिची काया पंचमहाभूतात विलीन झाल्यावर उरते ती कर्तृत्वाच्या आणि मूल्यनिष्ठांच्या रूपाने. म्हणून तर आपल्याही मनामधल्या मूल्यनिष्ठा उजळण्यासाठी, आपल्या व्रतांवरचा गंज घासून पुसून दूर करण्यासाठी महापुरुषांची आठवण नेहमीच जागी ठेवली पाहिजे, पण तिचा उच्चार होतो तो फक्त जयंती आणि पुण्यतिथीच्या निमित्ताने.

4. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के संक्षेप में उत्तर लिखिए : [24]

- (1) राष्ट्रभाषा और राजभाषा में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- (2) सरकारी पत्र की विशेषताएँ लिखिए।
- (3) हिंदी भाषा का भारतीय संविधान में क्या स्थान है ?
- (4) अनुवाद के प्रकारों पर प्रकाश डालिए।
- (5) दूरदर्शन भाषा की विशेषताएँ लिखिए।
- (6) ई-प्रोक्वोरमेंट से क्या तात्पर्य है ?

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए : [24]

- (1) संपर्क भाषा हिंदी।
- (2) अधिसूचना का स्वरूप।
- (3) वैज्ञानिक एवं तकनीकी साहित्य का अनुवाद।
- (4) पृष्ठसज्जा का महत्व।
- (5) साक्षात्कार प्रश्नावली।
- (6) सायबर शिक्षा की सार्थकता।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-317

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HINDI (हिंदी)

Special Paper III

(हिंदी साहित्य का इतिहास)

(आदिकाल से आधुनिक काल तक)

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. हिंदी साहित्य के काल विभाजन और नामकरण पर प्रकाश डालिए। [18]

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) रीतिकालीन साहित्य की प्रवृत्तियाँ

(ii) रामचंद्रिका

(iii) बिहारी

(iv) रीतिकाल की राजनीतिक पृष्ठभूमि।

2. कृष्णभक्ति शाखा की विशेषताएँ विशद कीजिए। [18]

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) भ्रमरगीत

(ii) जायसी

(iii) कबीर के सामाजिक विचार

(iv) तुलसी के राम।

P.T.O.

3. प्रगतिवादी काव्य की विशेषताओं पर प्रकाश डालिए। [18]

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) भवानीप्रसाद मिश्र
- (ii) प्रिय प्रवास
- (iii) धूमिल
- (iv) छायावाद।

4. हिंदी नाटक विधा का विकासात्मक परिचय दीजिए। [18]

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) महावीरप्रसाद द्विवेदी
- (ii) भीष्म साहनी
- (iii) गोदान
- (iv) आँचलिक उपन्यास का स्वरूप।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं बारह प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए : [12]

- (i) 'मेरी तेरी उसकी बात' उपन्यास के लेखक का नाम लिखिए।
- (ii) 'झाँसी की रानी' किसका प्रसिद्ध ऐतिहासिक उपन्यास है ?
- (iii) 'सोजे वतन' किस विधा की रचना है ?
- (iv) 'लहरों के राजहंस' किसका नाटक है ?
- (v) 'झूठा सच' किसका उपन्यास है ?
- (vi) भारतेंदु युग के किसी एक निबंधकार का नाम लिखिए।
- (vii) 'तुम चंदन हम पानी' के लेखक कौन हैं ?
- (viii) 'तार सप्तक' के संपादक का नाम लिखिए।
- (ix) 'अँधेरे में' लंबी कविता के कवि कौन हैं ?
- (x) 'कुकुरमुत्ता' किसका प्रतीक है ?
- (xi) कामायनी की नायिका कौन है ?
- (xii) नागार्जुन किस काव्यधारा के कवि हैं ?

- (xiii) 'संसद से सड़क तक' किसका काव्य संग्रह है ?
- (xiv) आधुनिक मीराँ किसे कहा जाता है ?
- (आ) निम्नलिखित में से किन्हीं आठ प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [16]
- (i) प्रयोगवाद की दो विशेषताएँ लिखिए।
- (ii) मैथिलीशरण गुप्त के दो खंडकाव्यों के नाम लिखिए।
- (iii) प्रगतिवाद के दो कवियों के नाम लिखिए।
- (iv) केदारनाथ सिंह के दो कविता संग्रहों के नाम लिखिए।
- (v) नई कविता की दो विशेषताएँ लिखिए।
- (vi) 'अंधायुग' के दो पात्रों के नाम लिखिए।
- (vii) श्रीलाल शुक्ल के दो उपन्यासों के नाम लिखिए।
- (viii) हिंदी की दो महिला नाटककारों के नाम लिखिए।
- (ix) महावीरप्रसाद द्विवेदी की दो गद्य रचनाओं के नाम लिखिए।
- (x) मोहन राकेश के दो उपन्यासों के नाम लिखिए।
- (xi) ममता कालिया के दो उपन्यासों के नाम लिखिए।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-318

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HINDI : SPECIAL-4

हिंदी : विशेष-4

(काव्यशास्त्र)

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं ग्यारह प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए : [11]

- (i) उपन्यास किसे कहते हैं ?
- (ii) नाटक का एक भेद लिखिए।
- (iii) कहानी की कोई एक परिभाषा लिखिए।
- (iv) गीतिनाट्य की एक विशेषता लिखिए।
- (v) भरतमुनि का रससूत्र कौनसा है ?
- (vi) छंद के भेद लिखिए।
- (vii) एकांकी किसे कहा जाता है ?

P.T.O.

(viii) शृंगार रस का स्थायी भाव कौनसा है ?

(ix) आलोचना का कोई एक उद्देश्य लिखिए।

(x) रेखाचित्र की एक विशेषता लिखिए।

(xi) निबंध की एक परिभाषा लिखिए।

(xii) आलोचना के लिए पर्यायी शब्द लिखिए।

(xiii) वर्णिक छंद किसे कहते हैं ?

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [20]

(i) काव्य-हेतु कौनसे हैं ?

(ii) आचार्य भामह द्वारा दी गई काव्य की परिभाषा लिखिए।

(iii) प्रबंध काव्य के दो भेद कौनसे हैं ?

(iv) उपन्यास के संवादों के गुण बताइए।

(v) रेखाचित्र की परिभाषा लिखिए।

(vi) अभिधा शब्दशक्ति किसे कहते हैं ?

(vii) निबंध के दो तत्त्व लिखिए।

(viii) मात्रिक छंद किसे कहते हैं ?

(ix) गद्य साहित्य के भेद कौनसे हैं ?

- (x) एकांकी की विशेषताएँ लिखिए।
- (xi) हिंदी विद्वानों द्वारा दी गई काव्य की **एक** परिभाषा लिखिए।
- (xii) प्रमुख दो रसों के नाम लिखिए।
- 3.** निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** छंदों के लक्षण सोदाहरण स्पष्ट कीजिए : [15]
- (i) दोहा
- (ii) शिखरिणी
- (iii) सोरठा
- (iv) कवित्त
- (v) चौपाई।
- 4.** निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [24]
- (i) काव्य में अलंकार का महत्त्व स्पष्ट कीजिए।
- (ii) निबंध का स्वरूप स्पष्ट कीजिए।
- (iii) काव्य में प्रतिभा का महत्त्व स्पष्ट कीजिए।
- (iv) आलोचना का स्वरूप विशद कीजिए।
- (v) खंडकाव्य के तत्वों पर प्रकाश डालिए।
- (vi) दूरदर्शन नाटक का सामान्य परिचय दीजिए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [30]

- (i) शब्दशक्तियों का विस्तार से परिचय दीजिए।
- (ii) उपन्यास के तत्वों को स्पष्ट कीजिए।
- (iii) रस की परिभाषा देते हुए रस के अंगों को स्पष्ट कीजिए।
- (iv) नाटक और एकांकी की तुलना कीजिए।
- (v) काव्य के प्रयोजनों पर विस्तार से चर्चा कीजिए।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-319

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PERSIAN

General Paper III

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Text :— (1) Rahbar-e-Nazad-e-Nav by Kazim Zadhe.

(2) Payam-e-Mashriq by Dr. Mohd. Iqbal.

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Write a critique on Kazim Zadhe as a prose writer. [20]

Or

Give life sketch and literary work of Kazim Zadhe.

2. Narrate the salient features of Rahbar-e-Nazad-e-Nav. [20]

Or

Discuss the moral teachings of Kazim Zadhe in the light of Rahbar-e-Nazad-e-Nav.

3. Discuss the poetic art of Dr. Iqbal. [20]

Or

What is Iqbal's concept of love ? Quote verses in support of your answer.

P.T.O.

4. (A) Reproduce in your own Persian any *one* of the following : [10]

(۱) دعا

(۲) حیات جاوید

(۳) جوئے آب

(B) Write any *two* of the following poetic form of literature : [10]

(۱) غزل

(۲) مثنوی

(۳) مرثیہ

5. (A) Translate any *two* of the following passages into English *or*

Urdu or Marathi :

[10]

(۱) قطرات لطیف باران کہ سینہ سنگ خارا رامی شگافد و سوراخ میکند تنها از پرتو

متانت و استقامت اوست و اگر تخمی را کہ بسینہء خاک سپرده ایم هر چند روزی او

را در بیاوریم و تماشا کنیم و نگذاریم با استقامت و ثبات خط نشو و نمای خود را سیر

کند هرگز نخواهد رسید و ثمری نخواهد داد۔

(۲) وقتیکہ دست مان را بسوی آتش دراز میکنیم سوزش آتش بوسیله اعصاب دست

بداغ ما منعکس میشود و عقل ما این کار را نہیں میکند چونکہ سوزش آتش مخالف حفظ

بقای وجود است لہذا بامر قوہ ارادہ فوری دستان را عقب میکشیم، و برعکس اگر
یک چیز دیگر خوش آیندی کہ تولید لذت میکند بوسیله یکی از حواس پنجگانه بمرکز
دماغ مای رسد فوری بقبول آں امر صادر میگردد۔

(۳) ای فرزند آدم، من عاشق تو ستم و لیکن بر تو پوشیده است پس تو نیز عاشق من
باش! بلی روح ازلی میخواهد در آئینه دل تو تجلی کند و در آں آئینه جمال خدائی
خود را تماشا نماید تو آئینه را صاف پاک کن تا جلوه محبوب در آن ظهور کند و عشق
خود را بر تو اعلام نماید۔

(B) Explain in Persian or translate and explain in English or Urdu
or Marathi any five of the following couplets : [10]

(۱) ما کہ اندر طلب از خانہ بردن اختہ ایم

علم را جان بد میدم و عمل ساخته ایم

(۲) بہ آ بگو نگرم خویش را نظارہ کنم

باین بہانہ مگر روئے دیگرے بینم

(۳) چون بمرم از غبار من چراغ لالہ ساز

تازہ کن داغ مرا، سوزان بصرائے مرا

(۴) زان نازنین کہ بند ز پائش کشادہ اند

آہے است یادگار کہ بو نام دادہ اند

- (۵) چمن خوش است ولیکن چو غنچہ نتواں زیست
قبائے زندگیش از دم صبا چاک است
- (۶) از سنگریزہ نعمہ کشاید خرام او
سیمائے او چو آئینہ بے رنگ و بے غبار
- (۷) غزالے با غزالے در دِل گفت
ازین پس در حرم گیرم کنامے

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-320

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SANSKRIT

General Paper III

Texts : — (1) वेणीसंहारम् (Venīsamhāram)

(2) भामिनीविलासः (Bhāminīvilāsaḥ)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

All questions are compulsory.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

1. 'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी दोहोंचे मराठीत किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा :
Translate any *two* each from Sections 'A' and Section 'B' into Marathi
or English : [10]

विभाग 'अ'

(Section 'A')

- (i) अश्वत्थामा — मातुल, मातुल किं निवारयसि। अयमपि तातनिन्दाप्रगल्भः सूतापसदो
धृष्टद्युम्नपक्षपात्येव।

कर्णः — राजन्, न खल्वहं निवारयितव्यः।

उपेक्षितानां मन्दानां धीरसत्त्वैरवज्ञया।

अत्रासितानां क्रोधान्धैर्भवत्येषा विकत्थना ॥

P.T.O.

- (ii) सूत्रधारः — (आकर्ण्य सानन्दम्) अहो नु खलु भोः भगवता सकलज-
गत्प्रभवस्थितिनिरोधप्रभविष्णुना विष्णुनाद्यानुगृहीतमिदं भरतकुलं
सकलं च राजचक्रमनयोः कुरुपाण्डवराजपुत्रयोराहवकल्पान्तानल
प्रशमहेतुना स्वयं संधिकारिणा कंसारिणा दूतेन। तत्किमिति
पारिपार्श्विक, नारम्भयसि कुशीलवैः सह संगीतकम्।

(प्रविश्य)

पारिपार्श्विकः — भवतु। आरम्भयामि।

- (iii) सुन्दरकः — यद्देव आज्ञापयति। (निष्क्रान्तः।)
दुर्योधनः — सूत, तूर्णमेव रथमुपस्थापय।
सूतः (कर्णं दत्त्वा) — देवा ऋषेः संवलितो नेमिध्वनिः श्रूयते। तथा तर्कयामि
नूनं परिजनोपनीतो रथः।
दुर्योधनः — सूत गच्छ त्वं सज्जीकुरु।
सूतः — यदाज्ञापयति देवः। (निष्क्रम्य पुनः प्रविशति)

विभाग 'ब'

(Section 'B')

[10]

- (i) विष्वगुच्या भुवनमभितो भासते यस्य भासा सर्वेषामप्यहमिति च यत्प्रत्ययालम्बनं यः।
तं पृच्छन्ति स्वहृदयतलावेदिनो विष्णुमन्यानन्यायोऽयं शिव शिव नृणां केन वा वर्णनीयः॥
- (ii) गीर्भिर्गुरुणां परुषाक्षराभि-
स्तिरस्कृता यान्ति नरा महत्त्वम्।
अलब्धशाणोत्कषणा नृषाणां
न जातु मौलो मणयो वसन्ति ॥
- (iii) धूमयिता दश दिशो दलितारविन्दा
देहं दहन्ति दहना इव गन्धवाहाः।
त्वामन्तरेण मृदु ताम्रदलाम्रमञ्जु-
गुञ्जन्मधुव्रत मधौ किल कोकिलस्य ॥

2. 'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

Explain with reference to the context on any *two* from each Sections 'A' and 'B' :

विभाग 'अ'

(Section 'A')

[10]

- (i) स्वस्था भवन्ति मयि जीवति धार्तराष्ट्राः।
- (ii) स्वपञ्जनः किं न खलु प्रेक्षते।
- (iii) हृदयं दह्यतेऽत्यर्थं कुतो दुःखं कुतो व्यथा।

विभाग 'ब'

(Section 'B')

[10]

- (i) धातः किं नु विधौ विधातुमुचितो धाराधराडम्बरः।
- (ii) वितरसि बहु कोऽयं श्रीमादस्तावकीनः।
- (iii) त्वत्तो नास्ति दयानिधिर्यदुपते मत्तो न मत्तोऽपरः।

3. सविस्तर उत्तर लिहा (कोणताही एक) :

Write an essay type answer (any *one*) :

[20]

- (i) भट्टनारायणाने महाभारताचा मूळ कथेत केलेले बदल नोंदवून त्यांचे औचित्य स्पष्ट करा.

Explain changes done by Bhattanārāyaṇa in the main story of Mahābhārata and give justification of these changes.

- (ii) वेणीसंहारनाटकातील पहिल्या अंकाचे रसग्रहण करा.

Appreciate 1st Act in the drama वेणीसंहारम्.

4. सविस्तर उत्तर लिहा (कोणताही एक) :

Write an essay type answer (any one) : [20]

(i) अन्योक्ती म्हणजे काय ते सांगून प्रास्ताविक विलासातील कोणत्याही पाच अन्योक्ती स्पष्ट करा.

Discuss what is अन्योक्ति and explain any **five** अन्योक्तिs from प्रास्ताविक विलास.

(ii) शांतविलासात आलेले श्रीकृष्ण वर्णन यावर निबंध लिहा.

Write an essay on a description of श्रीकृष्ण done in शांतविलास.

5. (a) विवेचक परिच्छेद लिहा (कोणताही एक) : [10]

Write a critical note (any one) :

(i) सरोवरान्योक्तिः।

(ii) भट्टनारायणाने योजलेली नाट्यतंत्रे।

Drama techniques used by भट्टनारायण.

(b) संस्कृतमधे उत्तरे लिहा (कोणतेही पाच) : [10]

Write answers in संस्कृत (any five) :

(i) प्रास्ताविकविलासस्य अपरं नामधेयं किम् ?

(ii) वेणीसंहारनाटकस्य कथावस्तोः आश्रयं किं वाङ्मयम् ?

(iii) वेणीसंहारनाटके तृतीये अङ्के कयोः कलहः वर्णितः भट्टनारायणेन ?

(iv) कथय रे कथं वर्तताम्, रिक्तं स्थानं पूरयत।

(v) सुन्दरकः कस्य सेवकः आसीत् ?

(vi) क्रीडतु कस्य केलिकलहत्यक्तार्णवो राघवः, रिक्तं स्थानं पूरयत।

(vii) पण्डितजगन्नाथस्य भामिनीविलासं विहाय अन्ये द्वे साहित्यकृती लिखत।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-321

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SANSKRIT (संस्कृत)

(Special Paper III)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Texts :— (i) लघुसिद्धान्तकौमुदी (संज्ञा, संधि विभक्त्यर्थ)

(ii) History of Vedic Literature

वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास

(iii) Sanskrit Composition

(संस्कृत निबंधलेखन)

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Explain any four of the following :

[20]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे स्पष्टीकरण करा :

(i) प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम्।

(ii) आद् गुणः।

(iii) ष्टुना ष्टुः।

(iv) झलां जशोऽन्ते।

(v) मोऽनुस्वारः।

(vi) नश्च।

P.T.O.

2. (A) Write short notes (any *two*) : [10]
थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) :
(i) करण
(ii) अपादान
(iii) संहिता
(iv) माहेश्वरसूत्राणि।
- (B) Split any *two* conjuncts of the following by quoting relevant rules : [5]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचा संबंधित सूत्रे सांगून संधिविग्रह करा :
(i) शिवायोम्।
(ii) होतृकारः।
(iii) उपोसति।
(iv) गोऽभ्रम्।
- (C) Give any *five* Vibhaktis of the underlined words from the following sentences by giving relevant rules : [5]
खालील वाक्यातील कोणत्याही पाच अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ती सूत्रांच्या आधारे सांगा :
(i) पयसा ओदनं भुङ्के।
(ii) ब्रजमवरुणद्धि गाम्।
(iii) हरिः सेव्यते।
(iv) दैत्येभ्यः हरिः अलम्।
(v) धावतः अश्वात् पतति।
(vi) सतां गतम्।
(vii) बाणेन वाली हतः।

3. (A) Write an essay on 'सामवेद'. [15]
सामवेदावर निबंध लिहा.

Or
(किंवा)

Explain the internal nature of 'अथर्ववेद'.
अथर्ववेदाचे अंतर्गत स्वरूप यावर निबंध लिहा.

(B) Explain कल्पवेदाङ्गा in detail. [15]
कल्पवेदाङ्गा सविस्तर स्पष्ट करा.

Or
(किंवा)

Write an essay on Brāhamangrantha on Yajurveda.
यजुर्वेदाचे ब्राह्मणग्रंथ यावर आधारित निबंध लिहा.

4. Write critical paragraph on (any two) : [20]
विवेचक परिच्छेद लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) :
- (i) आरण्यकम् (Aranyakam)
 - (ii) उषस् (Uśas)
 - (iii) ऋग्वेदरचना (Structure of Rgveda)
 - (iv) ईशोपनिषद् Isopanīṣad.

5. Write a short essay in Sanskrit on any one of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतात निबंध लिहा :

- (i) निदाघे चण्डतापः।
- (ii) मम प्रियः अभिनेता।
- (iii) धनान्यर्जयध्वम्।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-322

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2017

SANSKRIT

Special Paper IV

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Texts :— (i) Ātmanatmvivek

आत्मानात्मविवेक

(ii) Tarksamgrah

तर्कसंग्रहः

1. Explain with reference to the context any *four* of the following : [20]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) रागादयः कस्माद् भवन्तीति चेत्/अभिमानात्
- (2) कर्मेन्द्रियाणि पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि पञ्च।
- (3) स्थूलशरीरं अन्नमयकोशः।
- (4) मुमुक्षुत्वं नाम मोक्षे अतितीव्रेच्छापञ्चम्।
- (5) यथा वनस्य समष्टिः। यथा वृक्षस्य व्यष्टिः।
- (6) आत्मानात्मविवेकोऽयं कथितो ग्रन्थकोटिभिः।

P.T.O.

2. Explain with reference to the context any *four* of the following : [20]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) परमपरञ्चेति द्विविधं सामान्यम्।
- (2) उत्क्षेपणापक्षेपणाकुञ्चनप्रसारणगमनानि पञ्च कर्माणि।
- (3) ज्ञानाधिकरणमात्मा स द्विविधः।
- (4) अनुमानं द्विविधं। स्वार्थं परार्थं च।
- (5) संज्ञासंज्ञिसंबंधज्ञानमुपमितिः।
- (6) यस्य साध्याभावः प्रमाणान्तरेण निश्चितः स बाधितः।

3. Explain fully the four constituents in साधनचतुष्टय [20]

साधनचतुष्टय पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Describe in detail the gross body (स्थूलशरीर)

स्थूलशरीराचे सविस्तर वर्णन करा.

4. Explain fully सप्तपदार्थाः। [20]

सप्तपदार्थांचे संपूर्ण स्पष्टीकरण करा.

Or

(किंवा)

Explain the Theory of शाब्दज्ञान.

शाब्दज्ञानाचा सिद्धान्त पूर्ण स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on any *two* from section A and *two* from section B : [20]

‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातून प्रत्येकी दोन विवेचक परिच्छेद लिहा :

Section A (विभाग ‘अ’)

- (1) अज्ञानम्
- (2) पञ्चकोषाः
- (3) आत्मा स्वरूपम् according to आत्मानात्मविवेक।

Section B (विभाग ‘ब’)

- (1) अयथार्थ अनुभवः
- (2) उपमितिः
- (3) सव्यभिचार हेत्वाभासः।

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-324

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2017

PALI

Udānapāli and Cariyāpīṭakapāli

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

PART A –Udāna

Q.1 Translate into English or Marathi. (Any Two)

इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही दोन)

20

1) एवं मे सुतं – एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरज्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो। तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिसुखपटिसंवेदी विमुत्तिसुखं पटिसंवेदी। अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा बुद्धहित्वा रत्तिया पठमं यामं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमं साधुकं मनसाकासि – “इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, यदिदं – अविज्जापच्चया सङ्कारा, सङ्कारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती”ति।

2) एवं मे सुतं – एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा पिलिन्दवच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति। अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – “आयस्मा, भन्ते, पिलिन्दवच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती”ति। अथ खो भगवा अज्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि – “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन पिलिन्दवच्छं भिक्खुं आमन्तेहि – ‘सत्था तं, आवुसो पिलिन्दवच्छ, आमन्तेती’”ति। “एवं, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा पिलिन्दवच्छो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं पिलिन्दवच्छं एतदवोच – “सत्था तं, आवुसो पिलिन्दवच्छ, आमन्तेती”ति। “एवमावुसो”ति खो आयस्मा पिलिन्दवच्छो तस्स भिक्खुनो

P.T.O.

पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं पिलिन्दवच्छं भगवा एतदवोच – “सच्चं किर त्वं, वच्छ, भिक्खू वसलवादेन समुदाचरसी”ति? “एवं, भन्ते”ति।

3) “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच – “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती”ति। “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु ; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच – “किं नु तुम्हे, भिक्खवे, उच्चासद्दा महासद्दा, केवट्टा मञ्जे मच्छविलोपे”ति? एवं वुत्ते, आयस्मा यसोजो भगवन्तं एतदवोच – “इमानि, भन्ते, पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय। तेमे आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्दा महासद्दा”ति। “गच्छथ, भिक्खवे, पणामेमि वो; न वो मम सन्तिके वत्थब्ब”न्ति। “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन वज्जी तेन चारिकं पक्कमिंसु। वज्जीसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमाना येन वग्गुमुदा नदी तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा वग्गुमुदाय नदिया तीरे पणकुटियो करित्वा वस्सं उपगच्छिंसु।

Q.2 Explain with reference to context (Any Two) (10)

संदर्भासहीत स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही दोन)

- 1) “यो ब्राह्मणो बाहितपापधम्मो, निर्हुहुङ्को निक्कसावो यतत्तो। वेदन्तवूसितब्रह्मचरियो, धम्मेन सो ब्रह्मवादं वदेय्य।
- 2) “अनञ्जपोसिमञ्जातं, दन्तं सारे पतिट्ठितं। खीणासवं वन्तदोसं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मण”न्ति ॥
- 3) “यञ्च कामसुखं लोके, यञ्चिदं दिवियं सुखं। तण्हक्खयसुखस्सेते, कलं नाग्घन्ति सोळसि”न्ति ॥
- 4) “हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति?

Q.3 Answer any one of the following question. (10)

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

- 1) Give the comment on the style, language and content of the *Nanda sutta*.
नंदसुत्ताच्या शैली, भाषा व विषय यावर भाष्य करा.

Or/ किंवा

2) Write a detailed essay on suppvāsāsutt?

सुप्पवासासुत्त या विषयावर सविस्तर निबंध लिहा.

Q.4 Write short notes on any two of the following.

10

खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- 1) ब्राह्मणसुत्त
- 2) दण्डसुत्त
- 3) पिण्डपातिकसुत्त
- 4) कम्मविपाकजसुत्त
- 5) बाहियसुत्त

PART-B (Cariyāpīṭakapāli)

Q.1 Translate into English or Marathi. (Any Two)

20

इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही दोन)

- 1) यदाहं अमितयसो, राजपुत्तो युधञ्जयो।
उस्सावबिन्दुं सूरियातपे, पतितं दिस्वान संविज्जिं ॥

“तज्जेवाधिपतिं कत्वा, संवेगमनुब्रूहियिं।
मातापितू च वन्दित्वा, पब्बज्जमनुयाचहं ॥

“याचन्ति मं पञ्जलिका, सनेगमा सरट्टका।
‘अज्जेव पुत्त पटिपज्ज, इद्धं फीतं महामहिं’ ॥

“सराजके सहोरोधे, सनेगमे सरट्टके।
करुणं परिदेवन्ते, अनपेक्खोव परिच्चज्जिं ॥

“केवलं पथविं रज्जं, जातिपरिजनं यसं।
चजमानो न चिन्तेसिं, बोधियायेव कारणा ॥

2) 'पुनापरं यदा होमि, नगरे ब्रह्मवद्धने।
तत्थ कुलवरे सेद्वे, महासाले अजायहं ॥

“तदापि लोकं दिस्वान, अन्धीभूतं तमोत्थटं।
चित्तं भवतो पतिकुटति, तुत्तवेगहतं विय ॥

“दिस्वान विविधं पापं, एवं चिन्तेसहं तदा।
कदाहं गेहा निक्खम्म, पविसिस्सामि काननं” ॥

तदापि मं निमन्तेसुं, कामभोगेहि जातयो।
तेसम्मि छन्दमाचिक्खिं, 'मा निमन्तेथ तेहि मं' ॥

यो मे कनिट्टको भाता, नन्दो नामासि पण्डितो।
सोपि मं अनुसिक्खन्तो, पब्बज्जं समरोचयि ॥

3) यं किञ्चि मानुसं दानं, अदिन्नं मे न विज्जति।
योपि याचेय्यं मं चक्खुं, ददेय्यं अविकम्पितो' ॥
मम सङ्कप्पमज्जाय, सक्को देवानमिस्सरो।
निसिन्नो देवपरिसाय, इदं वचनमब्रवि ॥
निसज्जपासादवरे, सिविराजा महिद्धिको।
चिन्तेन्तो विविधं दानं, अदेय्यं सो न पस्सति ॥
तथंनु वितथं नेतं, हन्द वीमंसयामि तं।
मुहुत्तं आगमेय्याथ, याव जानामि तं मनं' ॥

Q.2 Explain with reference to context (Any Two)

10

संदर्भासहीत स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही दोन)

1) “रज्जमि मे ददे सब्बं, सरीरं दज्जमत्तनो। सब्बञ्जुतं पियं मय्हं, तस्मा नागं अदासह” न्ति ॥

2) “अच्छादनञ्च सयनं, अन्नं पानञ्च भोजनं। अब्बोच्छिन्नं करित्वान, महादानं पवत्तयिं ॥

3) “उभोपि नेत्ता नयना, अन्धा उपहता मम। एकं मे नयनं देहि, त्वम्पि एकेन यापय’ ॥

Q.3 Answer any one of the following question.

10

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

1) **Explain in detail about structure and style of Cariyāpīṭakapāḷi?**

चरीयापीटकातील शैली व विषयवस्तू बदल सविस्तर लिहा.

Or/ किंवा

2) Write in detail the information about dānparmitā with the Help of sivrājchariyā?

दान पारमितेचे महत्त्व सिवीराज चरिये द्वारे स्पष्ट करा

Q.4 Write short notes on any two of the following.

10

खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर संक्षिप्त टीपा लिहा.

1) मातङ्गचरिया

2) अयोधरचरिय

3) कुरुराजचरिया

4) निमिराजचरिया

5) वेस्सन्तरचरिया

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-325

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ARABIC

General Paper III

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

1. Translate into English *or* Urdu *or* Marathi any *two* of the following passages : [20]

(الف) ”وَبَعْدَ سَاعَةٍ رَكَبْنَا السَّيَّارَةَ الْخَاصَّةَ وَعَبَرْنَا أَشْوَاعَ وَالطَّرِيقَاتِ -
وَتَحَوَّلْنَا فِي انْحَاءِ الْمَدِينَةِ نَتَفَرَّحُ وَنَتَمَتَّعُ بِرُؤْيَا الْمَنَاطِرِ - الْعَجِيبَةِ
وَشَاهَدْنَا أَنْوَاعًا مِنَ الْمَرَكَبِ لَمْ نَرَهَا مِنْ قَبْلُ - مِثْلَ الدَّرَاجَةِ النَّارِيَّةِ
وَعَرَبَةِ التِّرَامِ، وَوَجَدْنَا نِظَامَ الْمُرُورِ فِي الشَّوَارِعِ عَجِيبًا - فَفِي - كُلِّ
شَارِعٍ وَمَفْرَقِ طُرُقٍ شُرْطِيٌّ وَاقِفٌ يُعْطِي الْإِشَارَةَ لِلْمَارِيْنَ، وَبِغَيْرِ
إِشَارَتِهِ لَا يَجُوزُ عُبُورُ الشَّارِعِ مِنْ جَانِبٍ إِلَى آخَرَ - ثُمَّ رَجَعْنَا -“

(ب) ”الْشَّايُ شَرَابٌ مُنْعَشٍ عَمِيمٌ الْإِسْتِعْمَالِ فِي الْوَقْتِ الْحَاضِرِ،
وَيُصْنَعُ هَذَا الشَّرَابُ مِنْ أَوْ - رَاقِ الشَّايِ بِوَضْعِ الْمَاءِ الْمَغْلِيِّ
عَلَيْهَا وَأَصْلُ مَوْطِنِهِ بِلَادِ الصِّينِ فَأَوَّلُ ظُهُورِهِ كَانَ فِيهَا، ثُمَّ

P.T.O.

إِنْتَشَرَتْ زِرَاعَتُهُ إِلَى خَارِجِهَا، وَهُوَ الْآنَ يَنْبُتُ فِي الْيَابَانِ وَفِي
 جِهَاتٍ مِنْ بِلَادِ الْهِنْدِ كَأَسَامَ وَسَيْلَانَ - وَقَدْ كَانَ فِي بَادِي أَمْرِهِ
 بَرِّيًّا، يَنْبُتُ فِي الْأُمْرَاشِ اشْجَارًا عَالِيَةً - أَمَّا الْآنَ وَقَدْ عُرِفَتْ فَائِدَتُهُ
 فَبَدَأَ النَّاسُ يَهْتَمُّونَ بِزِرَاعَتِهِ وَيَغْرِسُونَهُ فِي الْبَسَاتِينِ -“

(ج) ”إِنَّ لَحْمَ الْإِنْسَانِ لَيْسَ كُتْلَةً وَاحِدَةً كَمَا يُرَى ظَاهِرًا وَلَكِنَّهُ يَتَكَوَّنُ
 مِنْ كُتْلٍ صَغِيرَةٍ وَتِلْكَ هِيَ الْعَضَلَاتُ وَظَيْفَتُهَا تَوْلِيدًا لِحَرَكَةٍ فِي
 جَمِيعِ أَجْزَاءِ الْجِسْمِ الْمُخْتَلِفَةِ وَالْعَضَلَاتُ عَظِيمَةُ الْعَدَدِ بَعْضُهَا
 كَبِيرُ الْحَجْمِ وَبَعْضُهَا صَغِيرُ الْحَجْمِ وَتَنْمِيَةُ الْعَضَلَاتِ تَزِيدُ فِي قُوَّتِهَا
 وَبِقُوَّتِهَا تَزْدَارُ قُوَّةُ الْبَدَنِ وَكُلَّمَا قَوِيَ الْبَدَنُ كَانَ الْإِنْسَانُ أَقْدَرَ عَلَى
 تَادِيَةِ أَعْمَالِهِ وَالْقِيَامِ بِوَأَجَابَتِهِ -“

2. (A) Explain with reference to the context any *five* of the following
 couplets : [15]

(١) أَنْلَهُوْا وَيَأْمُنَا تَذْهَبُ

وَنُلْعَبُ وَالْمَوْتُ لَا يَلْعَبُ

(٢) عَجِبْتُ لِذِي لَعِبٍ قَدْ لَهَا

عَجِبْتُ وَمَالِي لَا أَعْجَبُ

- (٣) أَيْلَهُو وَيَلْعَبُ مَنْ نَفْسُهُ
تَمُوتُ وَمَنْزِلُهُ يَخْرَبُ
- (٤) نَرَى كُلَّ مَاسَاءٍ نَا دَائِمًا
عَلَى كُلِّ مَاسَرٍّ نَا يَغْلِبُ
- (٥) نَرَى اللَّيْلَ يَطْلُبُنَا وَالنَّهَارَ
وَلَمْ نَدْرِ أَيُّهُمَا أَطْلَبُ
- (٦) أَحَاطَ الْجَدِيدِ إِنْ جَمَعًا بِنَا
فَلَيْسَ لَنَا عَنْهُمَا مَهْرَبُ
- (٧) وَكُلُّ لَهُ مُدَّةٌ تَفْتَضِي
وَكَكُلِّ لَهُ أَثَرٌ يَكْتَبُ
- (٨) وَعَوْدُ مَقَالِ الصِّدْقِ لِنَفْسِكَ وَارْضَهُ
تُصَدِّقُ وَلَا تَرُكُنِ إِلَى قَوْلِ مُفْتَرٍ

(B) Write the short notes on any *two* of the following poets : [15]

- (١) الْفَرَزْدَقُ
- (٢) أَبُو الْعَتَاهِيَّةِ
- (٣) بَشَّارُ بْنُ بُرْدٍ
- (٤) الْحَرِيرِيُّ

3. (A) Explain any *one* of the following Surahs : [10]

(١) الْفُرْقَانُ

(٢) الْبُرُوجُ

(٣) الْإِنْفِطَارُ

(B) Summarise any *two* of the following lessons : [10]

(١) وَصْفُ الزَّاهِدِ

(٢) جَوَامِعُ الْكَلِمِ

(٣) الْكُوخُ وَالْقَصْرُ

4. Define and illustrate any *two* of the following topics : [10]

(١) الْإِقْتِبَاسُ

(٢) التَّشْبِيهُ

(٣) حُرُوفُ الْمُشَبَّهِ بِالْفِعْلِ

5. (A) Translate into English the following passage : [10]

”الْقَرْيَةُ كُلُّهَا عَمَلٌ وَنَشَاطٌ - وَأَهْلُهَا فِي فَرْحٍ - الْفَلَّاحُ سَعِيدٌ بِزَرْعِ الْأَرْضِ -
لأنه مَحْصُولٌ هَامٌ، لَهُ وَيَعْتَمِدُ عَلَيْهِ - يَبِيعُهُ وَيَشْتَرِي حَاجَتَهُ مِنْ ثَمَنِهِ - يَعْمَلُ
الْفَلَّاحُ فِي الْحَقْلِ - وَأَبْنَاءُهُ عَنْ يَمِينِهِ - وَأَخُوهُ عَنْ يَسَارِهِ وَزَوْجَتُهُ جَالِسَةٌ
عَلَى صَخْرَةٍ وَفِي يَدِهَا الطَّعَامُ وَمِنْ حَوْلِهَا الْبَهَائِمُ هَذِهِ الْأُسْرَةُ تَشْتَغِلُ مِنَ
الصَّبَاحِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ -“

(B) Translate into Arabic the following passage : [10]

“Sayeed returned from the school and placed his bag on the table. Then he washed his face, took lunch and drank tea. He went out of the house for recreation and reached the house of his friend, William. But Sayeed’s sister went to the kitchen and helped her mother in cooking.”

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-326

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ECONOMICS (G-3)

(Economic Development and Planning)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw diagram wherever necessary.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) Explain the difference between economic development and economic growth.

(b) What is developing country ? Explain the socio-cultural and technological characteristics of developing countries.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) Explain the causes of vicious circle of poverty.

(b) Explain the Karl Marx's theory of economic development.

P.T.O.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
- (a) What is balanced growth ? Explain the approach of balanced growth of economic development.
- (b) What is foreign capital ? Explain the role of foreign capital in economic development.
4. Attempt any *one* question of the following : [20]
- (a) What is monetary policy ? Explain the objectives of monetary policy.
- (b) What is economic planning ? Explain the objectives of economic planning.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (a) Indicators of economic growth
- (b) Foreign direct investment
- (c) Instruments of fiscal policy
- (d) Needs of economic planning.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
- (अ) आर्थिक विकास आणि आर्थिक वृद्धी यामधील फरक स्पष्ट करा.
- (ब) विकसनशील देश म्हणजे काय ? विकसनशील देशाची सामाजिक-सांस्कृतिक आणि तंत्रज्ञानविषयक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) दारिद्र्याच्या दुष्टचक्राची कारणे स्पष्ट करा.
(ब) आर्थिक विकासातील कार्ल मार्क्सचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) संतुलित विकास म्हणजे काय ? आर्थिक विकासातील संतुलित विकासाचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
(ब) परकीय भांडवल म्हणजे काय ? आर्थिक विकासात परकीय भांडवलाची भूमिका स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) चलनविषयक धोरण म्हणजे काय ? चलनविषयक धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
(ब) आर्थिक नियोजन म्हणजे काय ? आर्थिक नियोजनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) आर्थिक वृद्धीचे निर्देशक
(ब) प्रत्यक्ष परकीय गुंतवणूक
(क) राजकोषीय धोरणाची साधने
(ड) आर्थिक नियोजनाची गरज/आवश्यकता.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-327

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ECONOMICS

Special Paper III

(S-3 : International Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Comparison between International and Interregional Trade.
 - (b) Write the changes in India's Foreign Trade Policy from 2001.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the transitions of India's EXIM Policy 2015-2020.
 - (b) What is meant by Fixed Exchange Rate ? Explain its merits and demerits.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Suggest the measures to reduce imbalance in Balance of Payment.
 - (b) Write in detail static and dynamic gains from International Trade.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) What is meant by International Economics ? Explain the scope and importance of International Economics.
(b) Explain the role of MNCs in Indian Economy.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Functions of SAARC
(b) Convertibility of Rupee
(c) Objectives of WTO
(d) Balance of Trade.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) आंतरराष्ट्रीय आणि आंतरराज्य व्यापारातील फरक लिहा.
(ब) भारताच्या परकीय व्यापार धोरणातील सन् 2001 नंतरचे बदल लिहा.
2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) 2015 ते 2020 मधील भारताच्या आयात-निर्यात धोरणांत झालेली स्थित्यंतरे स्पष्ट करा.
(ब) स्थिर विनिमय दर म्हणजे काय ? त्याचे गुणदोष स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) व्यवहारतोलातील असमतोल कमी करण्यासाठी उपाययोजना सुचवा.
(ब) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे स्थितीशिल व गतीशिल लाभ सविस्तरपणे लिहा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (अ) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र म्हणजे काय ? आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राचा व्याप्ती व महत्त्व विशद करा.
- (ब) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (अ) सार्कचे कार्य
- (ब) रुपयाची परिवर्तनियता
- (क) जागतिक व्यापारसंघटनेची उद्दिष्टे
- (ड) व्यापारतोल.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-328

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ECONOMICS

Special Paper IV

S-4 : Elementary Quantitative Technique

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) What is Statistics ? Explain the functions and limitations of statistics.
 - (ii) What is Mode ? Explain the merits and demerits of mode.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) Explain the sources and methods of collecting primary data.
 - (ii) What is Arithmetic Mean ? Explain the merits and demerits of Arithmetic Mean.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) Find out difference between simple interest and compound interest on Rs. 25,000 for 3 years at 8% p.a.

P.T.O.

- (ii) With the help of the following table calculate average weight of persons in a village :

Weight (kg)	No. of Frequency
50	15
54	20
62	25
65	30
72	10

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

(i) (a) Find simple interest on Rs. 40,000 for 5 years at 10% p.a.

(b) Income of A, B and C are in the ratio of 2 : 3 : 5 and their sum is Rs. 90,000. Find their income.

(ii) What is elasticity of demand ? Explain the the types of elasticity of demand.

5. Write short notes on any *two* : [20]

(a) Basic concept of population

(b) Methods of sampling

(c) Derivation coefficient

(d) Chi-square test.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(i) संख्याशास्त्र म्हणजे काय ? संख्याशास्त्राची कार्ये आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
(ii) बहुलक म्हणजे काय ? बहुलकाचे गुण व दोष स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(i) प्राथमिक माहिती (तथ्य) संकलनाचे मार्ग आणि पद्धती स्पष्ट करा.
(ii) अंकगणिती मध्य म्हणजे काय ? अंकगणितीय मध्याचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(i) द.सा.द.शे. 8% दराने 25,000 रुपयांचे 3 वर्षांचे सरळव्याज व चक्रवाढ व्याज काढून त्यातील फरक काढा.
(ii) एका गावातील लोकांचे वजन किलोग्रॅमनुसार खालील प्रमाणे दिलेले आहे. त्यावरून सरासरी वजन काढा :

वजन (किलोग्रॅम)	वारंवारिता संख्या
50	15
54	20
62	25
65	30
72	10

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) (अ) द.सा.द.शे. 10% दराने रुपये 40,000 चे 5 वर्षासाठीचे सरळव्याज काढा.
(ब) A, B व C चे एकूण उत्पन्न रुपये 90,000 असून त्याचे उत्पन्न 2 : 3 : 5 या गुणोत्तरात आहे. त्यांचे उत्पन्न शोधा.
- (ii) मागणीची लवचिकता म्हणजे काय ? मागणीच्या लवचिकतेचे प्रकार स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (अ) समष्टी मुळभूत संकल्पना
(ब) नमुना निवड पद्धती
(क) विचलनाचा सहगुणक
(ड) ची-स्केवअर टेस्ट.

[5101]-EXT-328

Public Finance

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) Explain the importance of Public Finance.
 - (ii) What is Public Debt ? Explain the methods of repayment of Public Debt.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) Explain the causes of increase in Public Expenditure.
 - (ii) Explain in detail the Benefit approach of taxation.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) What is Budget ? Explain the types of Budget.
 - (ii) Explain the need and objectives of Deficit Financing.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]
 - (i) Discuss the role and working of Finance Commission.
 - (ii) Explain the role and limitations of fiscal policy.

5. Write short notes on any *two* : [20]

- (i) Gender Budget
- (ii) Objectives of Fiscal Policy
- (iii) Causes of Deficit Financing
- (iv) Center-State Conflict.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) सार्वजनिक आयव्ययाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ii) सार्वजनिक कर्ज म्हणजे काय ? सार्वजनिक कर्ज परतफेडीच्या पद्धती स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) सार्वजनिक खर्चातील वाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) कर आकारणीचा लाभदृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) अर्थसंकल्प म्हणजे काय ? अर्थसंकल्पाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (ii) तुटीच्या अर्थभरण्याची गरज व उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) वित्त आयोगाची भूमिका व कार्यपद्धतीची चर्चा करा.
- (ii) राजकोषीय धोरणाची भूमिका व मर्यादा स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) लिंगभाव अर्थसंकल्प
- (ii) राजकोषीय धोरणाची उद्दिष्टे
- (iii) तुटीच्या अर्थभरण्याची कारणे
- (iv) केंद्र-राज्य संघर्ष.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-329

T.Y. B.A. (Regular) EXAMINATION, 2017

POLITICAL SCIENCE

General Paper III

(Political Ideologies)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following : [20]
 - (a) Define Ideology and write in detail its origins.
 - (b) Explain in detail the class-struggle theory of Karl Marx.

2. Attempt any *one* of the following : [20]
 - (a) Give meaning and definition of Nationalism and write in detail merits and demerits of Nationalism.
 - (b) Write in detail views of M. Phule and Dr. B.R. Ambedkar on equality.

3. Attempt any *one* of the following : [20]
 - (a) Define Democratic socialism and explain its types.
 - (b) Explain views of M. Gandhi's on Truth and Non-violence.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following : [20]
- (a) What is Fascism ? Write reasons for the rise of Fascism.
- (b) Give meaning of Feminism and explain the status of women in Patriarchy.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (a) Internationalism
- (b) Corporate State
- (c) Whitering away of State
- (d) Feminist Movement in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
- (अ) राजकीय विचारप्रणालीची व्याख्या स्पष्ट करून उगमस्थाने सविस्तर लिहा.
- (ब) कार्ल मार्क्सचा वर्गसंघर्षाचा सिद्धान्त सविस्तर लिहा.
2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
- (अ) राष्ट्रवादाचा अर्थ, व्याख्या लिहून गुण-दोष सविस्तर लिहा.
- (ब) महात्मा फुले आणि डॉ. आंबेडकर यांचे समताविषयक विचार सविस्तर लिहा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) लोकशाही समाजवादाची व्याख्या लिहून प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) महात्मा गांधीजींचे सत्य, अहिंसाविषयक विचार स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) फॅसिझम म्हणजे काय ? फॅसिझमच्या उदयाची कारणे लिहा.
(ब) स्त्रीवादाचा अर्थ सांगून पितृसत्ताक व्यवस्थेतील स्त्रियांचे स्थान विशद करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) आंतरराष्ट्रवाद
(ब) महामंडळात्मक राज्य
(क) राज्य विरून जाणे
(ड) भारतातील स्त्रीवादी चळवळ.

[5101]-EXT-329

(Local Self Government in Maharashtra)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the recommendations of Balwantrai Mehta Committee.
 - (b) Explain the characteristics and importance of 74th amendment.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the composition, power and functions of Panchayat Samiti.
 - (b) Explain the role of leadership in Local Self Government.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the composition, powers and functions of Gram Panchayat.
 - (b) Explain the economic challenges before local self government.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Discuss on the election reforms in India.
 - (b) Explain the composition, powers and functions of Nagar Panchayat.

5. Write short notes on (any two) : [20]
- (a) Importance of Gram Sabha
- (b) Functions of Municipal Corporation
- (c) Municipal Council
- (d) Limitations of Local Self Government.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) बलवंतराय मेहता समितीच्या शिफारशी स्पष्ट करा.
- (ब) 74व्या घटनादुरुस्तीचे वैशिष्ट्ये व महत्त्व स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) पंचायत समितीची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) स्थानिक स्वराज्य संस्थामधील नेतृत्वाची भूमिका स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) ग्रामपंचायतीची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) स्थानिक स्वराज्य संस्था पुढील आर्थिक आव्हाने स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) भारतातील निवडणुक सुधारणांवर चर्चा करा.
- (ब) नगरपंचायतीची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (अ) ग्रामसभेचे महत्व
- (ब) महानगरपालिकेची कार्ये
- (क) नगरपषिद
- (ड) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मर्यादा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-330

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

POLITICAL SCIENCE

Special Paper III

(Public Administration)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the modern approaches to the study of Public Administration.
 - (b) What is the meaning of Good-Governance ? Discuss the Good Governance in Indian perspective.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the meaning and nature of Public Administration.
 - (b) What is budget ? Discuss the budgetary process in India.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the meaning and objectives of E-Governance.
 - (b) Explain the privatization and public-private partnerships.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the legislative control on Administration.
(b) Explain the meaning and objects of training.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Administrative Reforms
(b) Traditional Approach
(c) Significance of Public Administration
(d) New Public Administration : Its Goals.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासातील आधुनिक दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
(ब) सु-शासन म्हणजे काय ? भारतीय परिप्रेक्ष्यातून सु-शासनाची चर्चा करा.
2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) लोकप्रशासनाचा अर्थ व स्वरूप स्पष्ट करा.
(ब) अंदाजपत्रक म्हणजे काय ? भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रियेविषयी चर्चा करा.
3. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) ई-शासनाचा अर्थ आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
(ब) खाजगीकरण आणि सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) प्रशासनावरील विधीमंडळाचे नियंत्रण स्पष्ट करा.
(ब) प्रशिक्षणाचा अर्थ आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
5. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा : [20]
(अ) प्रशासकीय सुधारणा
(ब) पारंपारिक दृष्टीकोन
(क) लोकप्रशासनाचे महत्व
(ड) नवीन लोकप्रशासनाचे लक्ष्य.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-331

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

POLITICAL SCIENCE

Special Paper IV

(International Politics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following : [20]
 - (a) Define the term 'International Politics' and discuss the idealistic theory of International Politics.
 - (b) Give the meaning of the term 'National Power'. Discuss its various elements.

2. Attempt any *one* of the following : [20]
 - (a) Define the term 'Balance of Power'. Explain its features and techniques.
 - (b) Explain the system theory approach to study international politics.

P.T.O.

3. Attempt any *one* of the following : [20]
- (a) Give the meaning of the term 'terrorism'. Discuss its causes and consequences.
- (b) Define the term collective security. Explain various elements of collective security.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (a) Give the meaning of the term 'Human Rights'. Explain its nature and features.
- (b) Define the concept Disarmament. Explain the nature and necessity of disarmament.
5. Write short notes on any *two* : [20]
- (a) Methods of Balance of Power
- (b) Meaning and nature of Regional Security
- (c) Functions of Diplomates
- (d) Types of Diplomacy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (अ) 'आंतरराष्ट्रीय राजकारण' संज्ञा स्पष्ट करा आणि आंतरराष्ट्रीय राजकारणाचा आदर्शवादी सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (ब) 'राष्ट्रीय सत्ता' संज्ञेची व्याख्या लिहा. राष्ट्रीय सत्तेच्या विविध घटकांची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) 'सत्ता संतुलन' संज्ञेची व्याख्या लिहून सत्ता संतुलनाची वैशिष्ट्ये आणि तंत्रे स्पष्ट करा.
(ब) आंतरराष्ट्रीय राजकारणाचा व्यवस्थावादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) 'दहशतवाद' संज्ञेचा अर्थ लिहून त्याची कारणे आणि परिणामांची चर्चा करा.
(ब) 'सामूहिक सुरक्षितता' व्याख्या लिहा. सामूहिक सुरक्षिततेचे विविध घटक स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) 'मानवी हक्क' संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये लिहा.
(ब) 'निःशस्त्रीकरण' संज्ञेची व्याख्या लिहा. निःशस्त्रीकरणाचे स्वरूप आणि आवश्यकता स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) सत्ता संतुलनाच्या पद्धती
(ब) प्रादेशिक सुरक्षिततेचा अर्थ आणि स्वरूप
(क) राजनयज्ञाची कार्ये
(ड) राजनयाचे प्रकार.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-332

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HISTORY

General Paper-III

(History of the World in 20th Century : 1914-1992)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the causes of the World War I.
 - (b) Discuss the socio-economic and political background of Russian Revolution.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Explain the causes for the rise of Hitler in Germany.
 - (b) Examine the consequences of the Great Depression of 1929.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Write in detail the causes of the World War II.
 - (b) Give an account of the rise of America as a World Power.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the role of India in Non-Alignment Movement.

(b) Explain the main stages of disintegration of U.S.S.R.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(a) New Economic Policy of Lenin

(b) Fascism

(c) Cold War

(d) GATT.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) पहिल्या महायुद्धाची कारणे स्पष्ट करा.

(ब) रशियन राज्यक्रांतीच्या सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय पार्श्वभूमीची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) जर्मनीतील हिटलरच्या उदयाची कारणे स्पष्ट करा.

(ब) इ.स. 1929 च्या जागतिक महामंदीच्या परिणामांचे परीक्षण करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) दुसऱ्या महायुद्धाची कारणे सविस्तर लिहा.
(ब) एक जागतिक महासत्ता म्हणून अमेरिकेच्या उदयाचा आढावा घ्या.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) अलिप्ततावादी चळवळीतील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.
(ब) सोव्हिएट रशियाच्या विघटनाची प्रमुख टप्पे स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) लेनिनचे नवे आर्थिक धोरण
(ब) फॅसिझम
(क) शीतयुद्ध
(ड) गॅट.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-333

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HISTORY

Special Paper III

(Introduction to History)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (1) Explain the importance of History in the human life.
 - (2) Take a review of the Unwritten sources useful in historical research.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (1) Explain the process of verifying the credibility of a document.
 - (2) State the historical significance of documents preserved in Bombay archives.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (1) Evaluate the co-relation between History and Economics.
 - (2) Describe the achievement of V.K. Rajwade as historian in Maharashtra.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(1) Take a review the Imperialistic School of Historiography.
(2) Evaluate the R.C. Majumdar's contribution in Indian Historiography.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Archive
(b) Structuralism
(c) Interpretation in History
(d) Importance of Local History.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(1) मानवी जीवनातील इतिहासाचे महत्व स्पष्ट करा.
(1) ऐतिहासिक संशोधनात उपयुक्त असलेल्या अलिखित साधनांचा आढावा घ्या.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(1) कागदपत्रांची विश्वसनीयता पडताळण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
(2) मुंबई अभिलेखागारात जतन केलेल्या कागदपत्रांचे ऐतिहासिक महत्व स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(1) इतिहास व अर्थशास्त्र यांच्यातील परस्पर संबंधांचे मूल्यमापन करा.
(2) महाराष्ट्रातील इतिहासकार म्हणून वि. का. राजवाडे यांच्या कामगिरीचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (1) साम्राज्यवादी इतिहासलेखनशास्त्र प्रवाहाच्या आढावा घ्या.
 - (2) भारतीय इतिहासलेखनशास्त्रातील आर.सी. मुजूमदारांच्या कामगिरीचे मुल्यमापन करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (1) अभिलेखागार
 - (2) संरचनावाद
 - (3) इतिहासातील अन्वयार्थ
 - (4) स्थानिक इतिहासाचे महत्व.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-334

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HISTORY

Special Paper IV

(History of Asia in 20th Century : 1914 to 1992)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Take a review of the achievement of Dr. Sun-Yat-Sen in history of China.
 - (ii) Explain the role of Japan in the World War I.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Evaluate the contribution of General Nasser in the development in Egypt.
 - (ii) Take a review of the causes and consequence of the revolution of 1958 in Iraq.

P.T.O.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) State the reforms of Kemal Pasha in Turkastan and explain its significance.
- (ii) Mention the nature and importance of Balfour declaration.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) Describe the Arab-Israel conflict from 1948 to 1973.
- (ii) Evaluate the role played by Ibn Saud in development of Saudi-Arabia.
5. Write short notes on any *two* : [20]
- (i) Long March
- (ii) Welfare Dictatorship
- (iii) Thiodor Harzal
- (iv) ASIAN.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) चीनच्या इतिहासातील डॉ. सन-यत्-सेन यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.
- (ii) पहिल्या महायुद्धातील जपानची भूमिका स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) इजिप्तच्या विकासातील जनरल नासेर यांच्या योगदानाचे मूल्यमापन करा.
- (ii) इराक मधील 1958 च्या क्रांतीची कारणे व परिणामांचा आढावा घ्या.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) केमाल पाशाच्या तुर्कस्थानातील सुधारणा सांगा.
- (ii) बाल्फोर जाहिरनाम्याचे स्वरूप व महत्व नमूद करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) 1948 ते 1973 या काळातील अरब-इस्राईल संघर्षाचे वर्णन करा.
- (ii) सौदी अरेबीयाच्या विकासातील इब्न सौदच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) प्रदीर्घ संचलन (लॉग मार्च)
- (ii) कल्याणकारी हुकूमशाही
- (iii) थिओडोर हर्झल
- (iv) आशियान.

[5101]-EXT-334

(History of USA : 1914 to 1992)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Explain the Dollar Diplomacy of America.
 - (ii) Discuss the role of America in the First World War.

2. Answer any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Analyse the nature of America's Foreign Policy in the inter-war period.
 - (ii) Examine the contribution of USA in the formation of United Nations.

3. Answer any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Discuss the role of Martin Luther King Jr. in the civil rights movement.
 - (ii) Examine the Cuban crisis in the context of the Cold War.

4. Answer any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Discuss the role of America in the creation of NATO.
 - (ii) Evaluate the role of USA in the Globalization.

5. Write short notes on any *two* : [20]

- (i) New Deal
- (ii) Fourteen Points of Woodrow Wilson
- (iii) Space Research
- (iv) Role of America in Afghanistan.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) अमेरिकेच्या डॉलर नीतीचे धोरण स्पष्ट करा.
- (ii) पहिल्या महायुद्धातील अमेरिकेच्या भूमिकेची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) दोन महायुद्धांच्या दरम्यानकाळातील अमेरिकेच्या परराष्ट्र धोरणाच्या स्वरूपाचे विश्लेषण करा.
- (ii) संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या स्थापनेतील अमेरिकेच्या योगदानाचे परीक्षण करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) नागरी हक्क चळवळीतील मार्टिन ल्युथर किंग ज्युनिअर यांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (ii) शीतयुद्धाच्या संदर्भात क्यूबा संघर्षाचे परीक्षण करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) नाटो संघटनेच्या उभारणीत अमेरिकेच्या योगदानाची चर्चा करा.

(ii) जागतिकीकरणात अमेरिकेच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) न्यू डील

(ii) वुड्रो विल्सनची चौदा तत्वे

(iii) अवकाश संशोधन

(iv) अफगाणिस्तानातील अमेरिकेची भूमिका.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-336

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ANTHROPOLOGY

G-3 : Maharashtra : A Cultural Region

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the importance of Marathwada and Konkan as cultural regions of Maharashtra. [20]

Or

Discuss the contribution of Mahatma Jyotiba Phule and Savitribai Phule in spreading of women education.

2. What is the role of Dr. B. R. Ambedkar in the social reform movement of Maharashtra ? [20]

Or

Explain the role of Saint Dnyaneshwar and Saint Tukaram in cultural life of Maharashtra.

3. Describe the meaning, merits and demerits of survey method. [20]

Or

State the cultural importance of Tamasha, Lavani and Kirtan in Maharashtra.

P.T.O.

4. Discuss the role of Lokmanya Tilak and Vir Savarkar in Revolutionary Movement. [20]

Or

Elaborate the Tribal movement under the leadership of Godavari Parulekar.

5. Answer any two in brief : [20]
- (i) What is Maharashtra Dharma ?
- (ii) Explain Ek Gaon—Ek Panvatha.
- (iii) What is the women's contribution in political movement of Maharashtra ?
- (iv) Discuss the social work of Dalit Panther.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. महाराष्ट्रातील सांस्कृतिक विभाग म्हणून मराठवाडा आणि कोंकण यांचे महत्व विशद करा. [20]

किंवा

स्त्री शिक्षणाच्या प्रसारात महात्मा ज्योतीबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांच्या योगदानाची चर्चा करा.

2. डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांची महाराष्ट्राच्या सामाजिक सुधारणा चळवळीतील भूमिका सांगा. [20]

किंवा

संत ज्ञानेश्वर आणि संत तुकाराम यांची महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक जीवनातील भूमिका स्पष्ट करा.

3. सर्वेक्षण पद्धतीचा अर्थ, गुण आणि दोषांचे वर्णन करा. [20]

किंवा

तमाशा, लावणी आणि किर्तनाचे महाराष्ट्रातील सांस्कृतिक महत्व सांगा.

4. लोकमान्य टिळक आणि वीर सावरकरांची क्रांतीकारी चळवळीतील भूमिकेची चर्चा करा. [20]

किंवा

गोदावरी परुळेकरांच्या नेतृत्वाखालील आदिवासी चळवळीचे वर्णन करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : [20]

- (i) महाराष्ट्र धर्म म्हणजे काय ?
(ii) 'एक गाव एक पानवठा' विशद करा.
(iii) महाराष्ट्राच्या राजकीय चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान सांगा.
(iv) दलित पँथरच्या सामाजिक कार्याची चर्चा करा.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-337

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

GEOGRAPHY

General Paper-III

(Gg-310 : Regional Geography of India)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of map stencils is allowed.

(iv) Draw neat diagram wherever necessary.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) Describe the relationship of India with neighbouring countries.

(b) Mention the major physiographic divisions of India and describe the northern mountain.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) Describe the Ganga drainage system.

(b) Explain the factors controlling climate of India.

P.T.O.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Describe the major soil types in India.
(b) Give an account of renewable energy resources of India.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the significance of agriculture in Indian economy.
(b) Explain the objectives and nature of Regional Planning.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Location and extent of India
(b) Godavari drainage system
(c) Soil degradation
(d) Tissue culture.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) नकाशा स्टॅन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे.
(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारताचे शेजारील देशांशी असलेल्या संबंधाचे वर्णन करा.
(ब) भारताचे प्रमुख प्राकृतिक विभागासांगून उत्तरेकडील पर्वतीय प्रदेशाचे वर्णन करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) गंगा नदीप्रणालीचे वर्णन करा.
(ब) भारतीय हवामानावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील प्रमुख मृदाप्रकारांचे वर्णन करा.
(ब) भारतातील पुनर्नवीकरणीय उर्जासाधनांचा वृत्तांत लिहा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे महत्व स्पष्ट करा.
(ब) प्रादेशिक नियोजनाची उद्दिष्टे व स्वरूप स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) भारताचे स्थान व विस्तार
(ब) गोदावरी नदी प्रणाली
(क) मृदा ऱ्हास
(ड) ऊती संवर्धन.

[5101]-EXT-337

(Gg-310 : Human Geography)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :—**
- (i) *All* questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Use of map stencils is allowed.
 - (iv) Draw neat diagram wherever necessary.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) What is Human Geography ? Explain its nature and scope.
 - (b) Explain Human Geography in modern period.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) What is Human Race ? Explain the bases of Human Race.
 - (b) Explain Geographical account of ESKIMO Tribe.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) Give an account of Naga Tribe.
 - (b) What is Religion ? Explain World's major religions.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (a) What is Migration ? Write causes and effects of Migration.
 - (b) Explain "Population as a resource".

5. Write short notes on (any two) : [20]
- (a) Branches of Human Geography
(b) Stages of Human Evolution
(c) Tribes in Maharashtra
(d) Migration in Modern Period.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) नकाशा स्टेन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे.

(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) मानवी भूगोल म्हणजे काय ? ते सांगून त्याचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
(ब) मानवी भूगोलाचा आधुनिक काळ स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) मानवी वंश म्हणजे काय ? मानवी वंशाचे मापदंड स्पष्ट करा.
(ब) एस्किमो जमातीचा भौगोलिक वृत्तांत स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) नागा जमातीचा वृत्तांत द्या.
(ब) धर्म म्हणजे काय ? जगातील प्रमुख धर्म स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) स्थलांतर म्हणजे काय ? स्थलांतराची कारणे व परिणाम लिहा.
(ब) “लोकसंख्या एक साधनसंपदा” स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) मानवी भूगोलाच्या शाखा
(ब) मानवी उत्क्रांतीचे टप्पे
(क) महाराष्ट्रातील आदिवासी जमाती
(ड) आधुनिक काळातील स्थलांतर.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-343

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PSYCHOLOGY

General Paper III

(Industrial and Organizational (I/O) Psychology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Explain the meaning and functions of Industrial and Organizational Psychology. [20]

Or

(b) What is job analysis ? Discuss the various methods of Job analysis. [20]

2. (a) Describe the Non-Rating evaluation methods. [20]

Or

(b) Discuss in detail models of motivation. [20]

3. (a) What is Job Satisfaction ? Discuss the components of Job Satisfaction in detail. [20]

P.T.O.

Or

- (b) What is Leadership ? Explain the approaches to Leadership. [20]
4. (a) Describe the study of "Time and Motion". [20]

Or

- (b) Define organizational development. Explain the characteristics of organizational development. [20]
5. Write short notes on (any four) : [20]
- (1) Evaluation of training programme
 - (2) Promotion
 - (3) Classification of motivation
 - (4) Leadership through persuasion
 - (5) Control's : Taking action
 - (6) Need for organizational change.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. (अ) औद्योगिक आणि संघटनात्मक मानसशास्त्राचा अर्थ आणि कार्य स्पष्ट करा. [20]

किंवा

- (ब) कार्य विश्लेषण म्हणजे काय ? सांगून कार्य विश्लेषणाच्या विविध पद्धतीवर चर्चा करा. [20]

2. (अ) पदनिश्चयन-विरहित मुल्यांकन पद्धती सविस्तर स्पष्ट करा. [20]
किंवा
(ब) प्रेरणा प्रारूपाविषयी सविस्तर चर्चा करा. [20]
3. (अ) कार्य समाधान म्हणजे काय ? कार्य समाधानाच्या घटकांची सविस्तर चर्चा करा. [20]
किंवा
(ब) नेतृत्व म्हणजे काय सांगून नेतृत्वाविषयक दृष्टीकोन स्पष्ट करा. [20]
4. (अ) “काळ आणि गती” अभ्यास सविस्तर लिहा. [20]
किंवा
(ब) संघटनात्मक विकासाची व्याख्या सांगून संघटनात्मक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [20]
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]
(1) प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे मुल्यमापन
(2) बढती/पदोन्नती
(3) प्रेरणांचे वर्गीकरण
(4) नेतृत्व आणि मन वळविणे/अनुक्रम करणे
(5) नियंत्रक : कृती कारवाई करणे
(6) संघटनात्मक बदलाची आवश्यकता.

[5101]-EXT-343

(Applied Psychology)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions in **400** words : [20]
 - (a) What is the nature of Cognitive Neuro Science ? Explain the major applications.
 - (b) Discuss the role of Psychologists in tackling Social Issues.

2. Answer any *one* of the following questions in **400** words : [20]
 - (a) What is I/O Psychology ? Explain the nature and fields of I/O Psychology.
 - (b) Describe the uses of psychological techniques and role of Psychologist in Disaster Management.

3. Answer any *one* of the following questions in **400** words : [20]
 - (a) What is Educational Psychology ? Discuss the Effective Teaching-Learning Methodologies.
 - (b) Define Sports Psychology. Describe the nature and factors affecting performance of sports persons.

4. Answer any *one* of the following questions in **400** words : [20]
- (a) Discuss the contribution of Psychology to Law. Explain the current challenges of investigative procedures.
- (b) Explain the Psychology of Terror. Discuss the Psychology of Corruption.
5. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
- (a) Contribution of Psychology in Rural development
- (b) Use of Psychology in Rehabilitation work
- (c) Adjustment to Military Life
- (d) Gender roles
- (e) Violence
- (f) Client Centered therapy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **400** शब्दात लिहा : [20]
- (अ) बोधात्मक मज्जाशास्त्र म्हणजे काय ? त्याची प्रमुख उपयोजने स्पष्ट करा.
- (ब) सामाजिक प्रश्न हाताळताना मानसशास्त्रज्ञांच्या भूमिके बाबत चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) औद्योगिक/संघटनात्मक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? औद्योगिक/संघटनात्मक मानसशास्त्राचे स्वरूप आणि क्षेत्रे सविस्तर सांगा.
(ब) आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये वापरली जाणारी मानसशास्त्रीय तंत्रे आणि मानसशास्त्रज्ञांची भूमिका विशद करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? परिणामकारक अध्ययन-अध्यापणाच्या पद्धतींची चर्चा करा.
(ब) क्रीडा मानसशास्त्राची व्याख्या लिहा. खेळाडूंच्या निवर्तनावर प्रभाव पाडणाऱ्या घटकांचे स्वरूप स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दात लिहा : [20]
(अ) मानसशास्त्राच्या कायदा क्षेत्रातील योगदानावर चर्चा करा. गुन्हा शोध कार्यातील सध्याची आव्हाने स्पष्ट करा.
(ब) दहशतवादाचे मानसशास्त्र विशद करा. भ्रष्टाचाराचे मानसशास्त्र यावर चर्चा करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]
(अ) ग्रामिण विकासामध्ये मानसशास्त्राचे योगदान
(ब) पुनर्वसन कार्यामध्ये मानसशास्त्राचा उपयोग
(क) सैनिकी जीवनातील समायोजन
(ड) लिंग भूमिका
(इ) हिंसाचार
(फ) ग्राहककेंद्री मानसोपचार पद्धती.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-345

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

GANDHIAN THOUGHT

G2 : Relevance of Gandhian Thought

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain fully Vinoba Bhave's concept of Sarvodaya. [20]

Or

Explain the importance of Anna Hajare's social movement like 'Right to Information'.

2. Explain fully Acharya Dada Dharmadhikari's concept of Sarvadharm Samabhava. [20]

Or

State the connection between Gandhian thought with Martin Luther King's anti-imperialist movement.

3. Explain and evaluate Acharya S.D. Javdekar's concept of Satyagrahi Samajvad. [20]

P.T.O.

Or

Explain and bring out the importance of Sundarlal Bahuguna's Chipko Andolan.

4. State and fully explain Jayaprakash Narayan's concept of total revolution. [20]

Or

Critically evaluate Gandhian model of development.

5. Explain fully any *one* modern example of further development of Gandhian Movement. [20]

Or

Explain and bring out the importance of Vinoba Bhave's concepts like Bhoodan, Gramadana and Shramadana.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. विनोबा भावेंची सर्वोदय संकल्पना सखोल स्पष्ट करा. [20]

किंवा

आण्णा हजारे यांची सामाजिक चळवळ जशी "माहितीचा अधिकार" याचे महत्व स्पष्ट करा.

2. आचार्य दादा धर्माधिकार्यांचे सर्वधर्मसमभाव संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

मार्टीन ल्युथर किंग यांची “प्रतिवर्णवाद” चळवळीचा संबंध गांधी विचारांशी सांगा.

3. आचार्य एस.डी. जावडेकरांची “सत्याग्रही समाजवाद” संकल्पना सांगून त्याचे मूल्यांकन करा. [20]

किंवा

सुंदरलाल बहुगुणा यांच्या चिपको आंदोलन याचे महत्व सांगून स्पष्ट करा.

4. जयप्रकाश नारायण यांची संपुर्ण क्रांती संकल्पना सांगून सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गांधीचे “सुधारणवादाचे प्रारूप” यांचे चिकित्सक मूल्यांकन करा.

5. गांधींच्या सुधारणावादी चळवळीचे एखादे आधुनीक उदाहरण सखोल स्पष्ट करा. [20]

किंवा

विनोबा भावे यांचे भुदान, ग्रामदान आणि श्रमदान संकल्पना सांगून त्याचे महत्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-347

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HISTORY

General Paper III

[History of Civilization (World Culture)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Take a review of the salient features of Harappan Civilization.

(2) Explain the meaning of feudalism and state the merits and demerits of feudalism.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Explain the impact of Renaissance on European Society.

(2) Describe the social and religious life in Egyptian Civilization.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Explain in detail why Neolithic age to known as 'Age of Revolution'.

(2) State the causes of the decline of Harappan Civilization.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (1) Take a review in detail of the various geographical discoveries during the 'Age of Discoveries'.
- (2) Discuss in detail the contribution of Arabs in the field of Science and Art.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (1) Confucianism
- (2) Roman Law
- (3) Amerigo Vespucci
- (4) Social Life of Greece Civilization.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (1) हडप्पा संस्कृतीच्या ठळक वैशिष्ट्यांचा आढावा द्या.
- (2) सरंजामशाहीचा अर्थ स्पष्ट करून, सरंजामशाहीचे गुण व दोषांची चर्चा करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (1) ज्ञानोदय चळवळीचा युरोपियन समाज जीवनावर पडलेला प्रभाव स्पष्ट करा.
- (2) इजिप्त संस्कृतीमधील सामाजिक व धार्मिक जीवनाचे वर्णन करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(1) नवाशमयुगास 'क्रांती युग' असे का म्हणतात, हे सविस्तर स्पष्ट करा.
(2) हडप्पा संस्कृतीच्या ऱ्हासाची कारणे सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(1) शोधाचे युग दरम्यानच्या वेगवेगळ्या भौगोलिक शोधांचा सविस्तर आढावा द्या.
(2) अरबांची विज्ञान व कला या क्षेत्रातील कामगिरीविषयी सविस्तर चर्चा करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(1) कन्फ्युशियानिझम
(2) रोमन कायदे
(3) अमेरिगो वेस्पुशी
(4) ग्रीक संस्कृतीमधील समाज जीवन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-348

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

HOME ECONOMICS

(G-3 : Dynamics and Challenges of Indian Society)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **500** words each (any one) : [20]
 - (i) Explain the characteristics of social change.
 - (ii) Explain the features of modern society.
2. Answer the following questions in **500** words each (any one) : [20]
 - (i) Explain the role of Communication, Education and Sciences, in social change process.
 - (ii) Explain the meaning and causes of Passive and Active Deviation.
3. Answer the following questions in **500** words each (any one) : [20]
 - (i) Explain the functions of Indian family.
 - (ii) Explain the causes and effects of value conflict in Indian Society.

P.T.O.

4. Answer the following questions in **500** words each (any *one*) : [20]
- (i) Explain the causes and effects of dowry system.
- (ii) "The status of woman is changing in Indian Society." Explain.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Features of Traditional society
- (ii) Causes of social conformity
- (iii) Adoption system
- (iv) Causes of divorce.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे **500** शब्दात लिहा (कोणताही **एक**) : [20]
- (i) सामाजिक परिवर्तनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ii) आधुनिक समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
2. खालील प्रश्नांची उत्तरे **500** शब्दात लिहा (कोणताही **एक**) : [20]
- (i) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेत संदेशवहन, शिक्षण आणि विधान याची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) निष्क्रिय आणि सक्रिय विचलनाचा अर्थ आणि कारणे स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) भारतीय कुटूंबाची कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) भारतीय समाजातील मूल्यसंघर्षाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) हुंडापद्धतीची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- (ii) “भारतीय समाजात स्त्रियांचा दर्जा बदलत आहे” स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) परंपरागत समाजाची वैशिष्ट्ये
- (ii) सामाजिक अनुचलनाची कारणे
- (iii) दत्तक पद्धती
- (iv) घटस्फोटाची कारणे.

Total No. of Questions—5+5+5]

[Total No. of Printed Pages—9

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-349

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

(D-5, G-1, India's National Security)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. State the relation between India and USA. [20]

Or

Explain the relation between India and China.

2. State the determinants of foreign policy of India. [20]

Or

Evaluate the Indian defence policy since 1970.

3. Explain the causes and measures of Terrorism. [20]

Or

Evaluate the India's role in SAARC.

P.T.O.

4. State the meaning and concept of National security. [20]

Or

Describe India's Nuclear policy since 1970.

5. Write short notes on (any two) : [20]

(i) Kashmir problem

(ii) Problems of Internal Security

(iii) India's Naval strategy

(iv) Peaceful uses of Nuclear Power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. भारत आणि अमेरिका यांच्यातील संबंध सांगा. [20]

किंवा

भारत आणि चीन यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

2. भारताच्या परराष्ट्रीय धोरणाचे घटक सांगा. [20]

किंवा

1970 पासूनच्या भारताच्या संरक्षण धोरणाचे मूल्यमापन करा.

3. दहशतवादाची कारणे आणि उपाय स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारताच्या सार्कमधील भूमिकेचे मूल्यमापन करा.

4. राष्ट्रीय सुरक्षेचा अर्थ आणि संकल्पना सांगा. [20]

किंवा

1970 पासूनच्या भारताच्या आण्विक धोरणाचे वर्णन करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) काश्मीर समस्या

(ii) अंतर्गत सुरक्षेच्या समस्या

(iii) भारताचे नाविक धोरण

(iv) अणुशक्तीचे शांततामय उपयोग.

[5101]-EXT-349

D.S. G-3(B) : India and South Asia

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Describe the historical relations between India and Nepal. [20]

Or

Explain the dynamic politics in South Asian region.

2. Explain the strategic importance of Pakistan. [20]

Or

Explain the relation between India and Shir Lanka after 1987.

3. Describe the Indo-Bangladesh relations since 1985. [20]

Or

Explain the importance of strategic minerals in Indian ocean.

4. Describe the development of Geopolitics. [20]

Or

Explain the India and Bhutan relation.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Achievements of SAARC
- (ii) India's role in Maldiver
- (iii) Geostrategic importance of India
- (iv) Tin Bigha Corridor.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. भारत आणि नेपाळमधील ऐतिहासिक संबंधाचे वर्णन करा. [20]

किंवा

दक्षिण आशियाई प्रदेशातील गतिमान राजकारण स्पष्ट करा.

2. पाकिस्तानचे भूसामरिक महत्व स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारत आणि श्रीलंकेचे 1987 नंतरचे संबंध स्पष्ट करा.

3. 1985 नंतरचे भारत-बांगलादेश संबंध वर्णन करा. [20]

किंवा

हिंदी महासागरातील सामरिक खनिजसंपत्तीचे महत्व स्पष्ट करा.

4. भूराजनीतीच्या विकासाचे वर्णन करा. [20]

किंवा

भारत आणि भूतान यांचे संबंध स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) सार्कचे यशस्वीता

(ii) मालदिव मधील भारताची भूमिका

(iii) भारताचे भूसामरिक महत्व

(iv) तीन बिघा जमिन.

[5101]-EXT-349

D.S. G-3(C) : Contemporary Warfare

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is war ? Explain the consequences of war. [20]

Or

Trace the development of total war.

2. Describe the principles of Guerilla Warfare. [20]

Or

What is Nuclear warfare ? Explain its possible consequences.

3. Explain the nature and means of economic warfare. [20]

Or

Explain the nature and methods of chemical warfare.

4. What is psychological warfare ? Explain the nature of psychological warfare. [20]

Or

Explain the scope of electronic warfare.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Revolutionary war
- (ii) Limited war
- (iii) Objectives of economic warfare
- (iv) Cyber warfare.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. युद्ध म्हणजे काय ? युद्धाचे परिणाम स्पष्ट करा. [20]

किंवा

सर्वकष युद्धाच्या विकासाचा आढावा घ्या.

2. गनिमी युद्धपद्धतीची तत्वे विशद करा. [20]

किंवा

आण्विक युद्धपद्धती म्हणजे काय ? त्याचे संभाव्य परिणाम स्पष्ट करा.

3. आर्थिक युद्धपद्धतीचे स्वरूप व साधने स्पष्ट करा. [20]

किंवा

रासायनिक युद्धपद्धतीचे स्वरूप आणि पद्धती स्पष्ट करा.

4. मानसशास्त्रीय युद्धपद्धती म्हणजे काय ? मानसशास्त्रीय युद्धपद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा [20]

किंवा

इलेक्ट्रॉनिक युद्धपद्धतीची व्याप्ती स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

(i) क्रांतीकारी युद्ध

(ii) मर्यादिन युद्ध

(iii) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्टे

(iv) साबवर युद्धपद्धती.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-350

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS. S-3 (A) International and Regional Organisation

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the structure, aims and objectives of SAARC. [20]

Or

Explain the structure and functions of WTO.

2. Describe the role of EU. [20]

Or

Explain the aims and objectives of NAFTA.

3. Explain the suggestions to strength the UN. [20]

Or

Describe the role of UN in maintaining Human Rights.

4. Explain the role of UN in the field of Economic Issues. [20]

P.T.O.

Or

Explain the aims and objectives of ASEAN.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (1) Peaceful settlement of disputes
- (2) Origin of UN
- (3) Security Council
- (4) Hindrances in the working of UN.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. सार्कची रचना, ध्येय व उद्दिष्टे स्पष्ट करा. [20]

किंवा

जागतिक व्यापार संघटनेची रचना आणि कार्य स्पष्ट करा.

2. युरोपियन युनियनची भूमिका विशद करा. [20]

किंवा

नाफ्ताचे ध्येय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

3. संयुक्त राष्ट्रांच्या बळकटीसाठी उपाय स्पष्ट करा. [20]

किंवा

मानवी हक्कांच्या रक्षणांतील संयुक्त राष्ट्रांची भूमिका विशद करा.

4. आर्थिक धोक्यातील प्रश्नांविषयीची संयुक्त राष्ट्रांची भूमिका स्पष्ट करा. [20]

किंवा

आशियनची ध्येय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

(1) शांततामय मार्गाने प्रश्नांची सोडवणूक

(2) संयुक्त राष्ट्रांचा उदय

(3) सुरक्षा परिषद

(4) संयुक्त राष्ट्रांच्या कार्यातील अडथळे.

EXT-[5101]-350

DS. S-3 (B) Terrorism and Counterterrorism

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the counterterrorism. [20]

Or

Explain the characteristics and types of terrorism.

2. Explain “terrorism is a threat to India’s security”. [20]

Or

State the definition and causes of terrorism.

3. Explain the National Policy about terrorism threat. [20]

Or

State the different approaches to understanding terrorism.

4. Describe the counterterrorism in Jammu and Kashmir. [20]

Or

Describe the politics of terrorism.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(1) Terrorism and International law

(2) Meaning of terrorism

(3) Impact of terrorism on National Development

(4) Resource of terrorism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रतिदहशतवाद स्पष्ट करा. [20]

किंवा

दहशतवादाची वैशिष्ट्ये व प्रकार स्पष्ट करा.

2. “दहशतवाद भारतीय सुरक्षेला एक धोका.” स्पष्ट करा. [20]

किंवा

दहशतवादाची व्याख्या आणि कारणे सांगा.

3. दहशतवादाचा धोक्याविषयीचे राष्ट्रीय धोरण स्पष्ट करा. [20]

किंवा

दहशतवाद समजून घेण्याचे विविध दृष्टीकोन सांगा.

4. जम्मू-काश्मीर मधील प्रतिदहशतवाद विशद करा. [20]

किंवा

दहशतवादाचे राजकारण विशद करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

(1) दहशतवाद आणि आंतरराष्ट्रीय कायदा

(2) दहशतवादाचा अर्थ

(3) दहशतवादाचा राष्ट्रीय विकासावरील परिणाम

(4) दहशतवादाची साधने.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-351

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

(D.S. S-4 (A) : Defence Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the structure and functions of Estimate committee. [20]

Or

Describe the causes of increasing India's defence expenditure.

2. Explain the relation between Defence and development. [20]

Or

State the characteristics and means of wartime economy.

3. Explain in detail the importance and sources of war finance. [20]

Or

Explain the objectives and means of economic warfare.

P.T.O.

4. Describe the significance and determinants of war potential. [20]

Or

Describe the salient features of Indian economic system.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Public Account committee
- (ii) Preparation of India's Defence Budget
- (iii) Objective of economic warfare
- (iv) Problems of wartime economy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. अंदाज समितीची रचना आणि कामे स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारताच्या संरक्षण खर्चात वाढ होण्याची कारणे विशद करा.

2. संरक्षण आणि विकास यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करा. [20]

किंवा

युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये व साधने सांगा.

3. युद्ध वित्ताचे महत्व व साधने स्पष्ट करा. [20]

किंवा

आर्थिक युद्धपद्धतीची वैशिष्ट्ये व साधने स्पष्ट करा.

4. युद्ध क्षमतेचे महत्व आणि घटक विशद करा. [20]

किंवा

भारतीय अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये विशद करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) लोकलेखा समिती

(ii) भारताच्या संरक्षण अंदाजपत्रकाची तयारी

(iii) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्ट्ये

(iv) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेच्या समस्या.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-353

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

COMMERCE

(G-III : Business Management)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is planning ? State its importance and types. [20]

Or

Explain principles of management.

2. State importance, objectives and types of communication. [20]

Or

Describe functions of management.

3. State types, merits and demerits of leadership. [20]

Or

Describe various principles of organisation.

4. State theory 'X' and theory 'Y' of motivation. [20]

Or

Explain process of control.

P.T.O.

5. Write short notes on (any four) : [20]
- (a) Delegation of Authority
 - (b) Co-operation
 - (c) Line-organisation
 - (d) Types of decision
 - (e) Management of change
 - (f) Total Quality Management.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. नियोजन म्हणजे काय ? त्याचे प्रकार व महत्व सांगा. [20]
किंवा
व्यवस्थापनाची तत्वे स्पष्ट करा.
2. संदेशवहनाची उद्दिष्ट्ये, महत्व आणि प्रकार सांगा. [20]
किंवा
व्यवस्थापनाची कार्ये विशद करा.
3. नेतृत्वाचे प्रकार, फायदे व मर्यादा सांगा. [20]
किंवा
संघटनेची विविध तत्वे विशद करा.
4. अभिप्रेरणेचा 'क्ष' सिद्धांत व 'य' सिद्धांत सांगा. [20]

किंवा

नियंत्रणाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :

[20]

- (अ) अधिकार प्रदान
- (ब) सहकार्य
- (क) रेखा संघटन
- (ड) निर्णयाचे प्रकार
- (इ) बदलाचे व्यवस्थापन
- (फ) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-354

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

EDUCATION (G-3)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]
 - (a) What is mental health ? What are the causes of mental conflict ? Give suggestions to improve mental health.
 - (b) What is school indiscipline ? What are the causes of school indiscipline ? Give suggestions to avoided it.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]
 - (a) What is imagination ? Explain the nature and educational importance of imagination.
 - (b) What is individual difference ? Explain the types of individual difference.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]
 - (a) Describe the main problems in higher education and give suggestions.

P.T.O.

- (b) What is personality ? Explain the factors affecting personality.
4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (a) Explain the concept of educational guidance and illustrate the need of educational guidance.
- (b) Explain the nature, advantages and limitations of discussion method.
5. Write short notes in **200-250** words on the following (any *two*) : [20]
- (a) Role of education in disaster management
- (b) Educational importance of action research
- (c) Suppression aspect of discipline
- (d) Educational importance of creativity.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
- (अ) मानसिक आरोग्य म्हणजे काय ? मानसिक संघर्षाची कारणे कोणती ? मानसिक आरोग्य सुधारण्यासाठी उपाय सूचवा.
- (ब) शालेय बेशिस्त म्हणजे काय ? शालेय बेशिस्तीची कारणे कोणती ? ती दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.

2. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) कल्पना म्हणजे काय ? कल्पनेचे स्वरूप सांगून शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) व्यक्तिभेद म्हणजे काय ? व्यक्तिभेदाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) उच्चशिक्षणातील प्रमुख समस्या सविस्तर सांगून त्यावर उपाय लिहा.
(ब) व्यक्तिमत्त्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) शैक्षणिक मार्गदर्शनाची संकल्पना सांगून शैक्षणिक मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा.
(ब) चर्चा पद्धतीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही **दोन**) : [20]
(अ) आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका
(ब) कृती संशोधनाचे शैक्षणिक महत्त्व
(क) शिस्तीचा दमनात्मकतेचा सिद्धांत
(ड) सर्जनशीलतेचे शैक्षणिक महत्त्व.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-355

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2017

INDUSTRIAL MATHEMATICS

(FMG-3 : Financial Mathematics and Graph Theory)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Define the term equilibrium set.

(b) How much should you invest now in a bank account where the interest rate is a constant 7%, in order to be able to withdraw \$1000 at the end of each of the next thirty years ?

(c) Determine whether the Cobweb model predicts stable or unstable equilibrium for the market with :

$$q^S(p) = 2p - 3, \quad q^D(p) = 18 - p$$

P.T.O.

(d) Find the maximum value of the function :

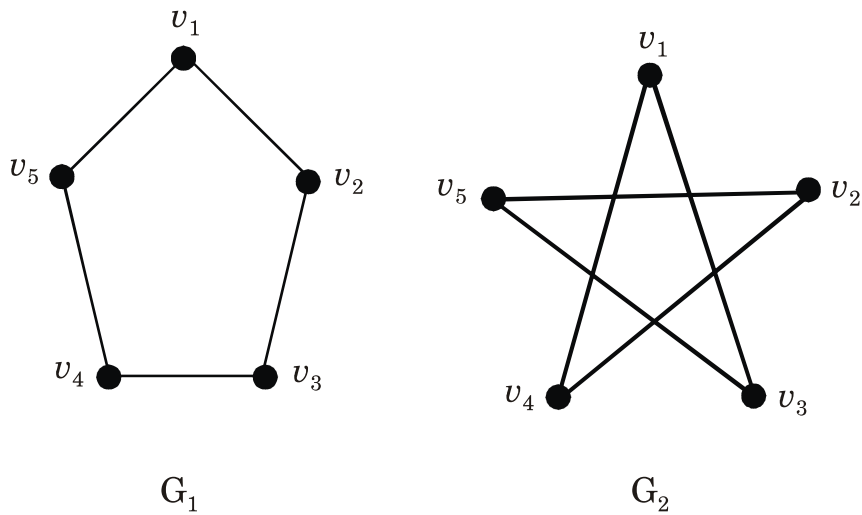
$$\pi(q) = -2q^3 + 3q^2 + 12q + 9$$

in the interval $[0, \infty)$.

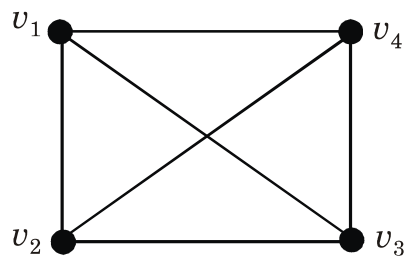
(e) Write the IS-LM equations.

(f) Define complete bipartite graph.

(g) Are the following two graphs self complementary ? Justify.



(h) Find adjacency matrix of the following graph :



(i) Define Euler graph.

(j) Define spanning tree.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Suppose that the supply and demand functions for a good are :

$$q^S(p) = bp - a, \quad q^D(p) = c - dp,$$

where a, b, c, d are positive constants. Show that the equilibrium price is $p^* = \frac{c+a}{b+d}$. If an excise tax of T per unit is imposed ($T \neq 0$), find the resulting market price P^T .

(b) The demand set for a good is :

$$D = \{(q, p) \mid q(1 + p^2) = 100\}$$

Determine the elasticity of demand $\epsilon(p)$ as a function of p . For what values of p is the demand inelastic ?

(c) Explain the Cobweb model.

(d) For the function $f(x) = x \sin x + \cos x$ in $[0, 2]$, find :

(i) all the points where the derivative of the function is zero.

(ii) the points in the given interval where the function attains its maximum and minimum values.

(e) Prove that, at the breakeven point for an efficient small firm, the derivative of average cost is 0.

- (f) Suppose that an investor invests her money in three different assets and that three possible states can occur. Show that if the returns matrix is :

$$R = \begin{pmatrix} 0.95 & 0.9 & 1.0 \\ 1.1 & 1.1 & 1.1 \\ 1.2 & 1.15 & 1.25 \end{pmatrix}$$

then there is no vector of state prices. Show also that

$$Y = (1000 \quad -5000 \quad 4000) \text{ and } Z = (0 \quad -5000 \quad 5000)$$

are arbitrage portfolios.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) Prove that the present value of an annuity of I for N years given the fixed interest rate r , is :

$$p = \frac{I}{1+r} + \frac{I}{(1+r)^2} + \dots + \frac{I}{(1+r)^N}$$

Also write down explicit formula for the constant annual income $I(p)$ generated by an amount p invested at 5% annual interest over 10 years, if there is no final capital.

- (b) State and prove three economic principles for an efficient small firm.

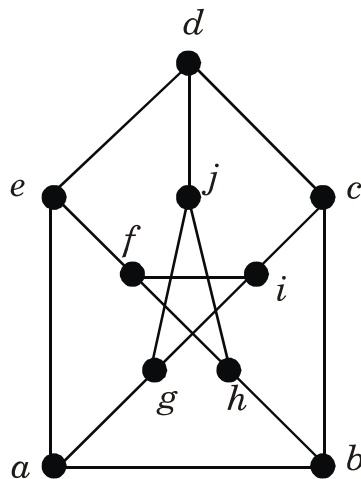
- (c) Consider an economy with three industries : coal, electricity, railways. The produce \$ 1 of coal requires \$ 0.25 worth of electricity and \$ 0.25 rail costs for transportation. To produce \$ 1 of electricity requires \$ 0.65 worth of coal for fuel, \$ 0.05 of electricity for the auxiliary equipment, and \$ 0.05 for transport. To provide \$ 1 worth of transport, the railway requires \$ 0.55 coal for fuel and \$ 0.10 electricity. Each week the external demand for coal is \$ 50000 and the external demand for electricity is \$ 25000. There is no external demand for the railway. What should be the weekly production schedule for each industry ?

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) In the following Peterson graph :

(i) Find a path of length 4 and 5.

(ii) Find cycles of length 5, 6, 8 and 9.



G

- (b) Let G be a graph with n vertices, t of which have degree k and the others have degree $k + 1$. Prove that $t = (k + 1)n - 2e$, where e is the number of edges in G .
- (c) Prove that any tree with at least *two* vertices is a bipartite graph.
- (d) Find all spanning trees of K_4 . Hence find non-isomorphic spanning trees among them.
- (e) Explain Prim's Algorithm.
- (f) Prove that a vertex V of a tree T is a cut vertex if and only if $d(v) > 1$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) Let G be a non-empty graph with at least *two* vertices. Then prove that G is bipartite if and only if it has no odd cycles.
- (b) Prove that a connected graph is Euler if and only if the degree of every vertex is even.
- (c) Prove that every tournament T has a directed path.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-357

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ENGLISH

General Paper III

(G-3 : Advanced Study of English Language and Literature)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Text :— (i) A Collection of Indian English Poetry by Radha Mohan Singh.

(ii) Linguistics : An Introduction by Board of Editors.

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* of the following in about **150** words each : [20]

(1) Write a note on the central theme of the poem 'Song of the Hindustanee Minstrel'.

(2) In what way does Swami Vivekananda define peace in the poem 'Peace' ?

(3) Discuss the theme of patience in the poem 'Poet, Lover, Birdwatcher'.

(4) Comment on the feminist element in the poem 'An Introduction'.

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following in about **100** words each : [20]
- (1) Syntax
 - (2) Complements and adverbials as parts of a clause
 - (3) Transitive and intransitive verbs
 - (4) Subject-verb concord
 - (5) Wh-questions
 - (6) Functional Classification of Sentences.
3. Attempt any *two* of the following in about **150** words each : [20]
- (1) The father described in the poem 'Tribute to Papa' is a typical Indian middle class man. Discuss.
 - (2) Comment on the central theme of the poem 'The Seasons of the Plains'.
 - (3) How does the poem 'The Captive Air of Chandipur-on-Sea' deal with the theme of nostalgia ?
 - (4) Comment on the modern man's faithlessness and rootlessness reflected in the poem 'The Bus'.
4. Attempt any *two* of the following in about **150** words each : [20]
- (1) Write a detailed note on Semantics.
 - (2) Explain the difference between homonymy and polysemy.
 - (3) What is the difference between denotative and connotative meaning ? Illustrate.
 - (4) Write a detailed note on homography and homophony.

5. Attempt any *two* of the following in about **150** words each : [20]
- (1) Write a detailed note on Maxims of Co-operative principle.
 - (2) Explain locutionary, illocutionary and perlocutional speech acts with suitable examples.
 - (3) Discuss any *three* maxims of politeness principle.
 - (4) Write a detailed note on direct and indirect speech acts.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-358

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ENGLISH

Special Paper III

(Appreciating Novel)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- Texts Prescribed* :—** (i) Animal Farm: George Orwell
(ii) The Old Man and The Sea : Ernest Hemingway
(iii) The Guide : R.K. Narayan

- N.B.* :—** (i) All questions are compulsory
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following : [20]
- (i) What do you mean by realistic novel ?
 - (ii) Comment on the importance of plot in a novel.
 - (iii) What are the features of regional novel ?
 - (iv) What is point of view in a novel ?
 - (v) Explain the term historical novel.
 - (vi) Discuss the significance of conflict in a novel.

P.T.O.

2. Answer any *one* of the following : [20]
- (i) Attempt a character sketch of Snowball.
 - (ii) Discuss *Animal Farm* as a political allegory.
3. Answer any *two* of the following : [20]
- (i) Describe Hemingway's portrayal of Santiago's relationship with the Sea.
 - (ii) Analyse critically the theme of the novel *The Old Man and The Sea*.
 - (iii) Comment on the relationship between Santiago and Manolin.
4. Answer any *two* of the following : [20]
- (i) Answer a character sketch of Rosie in the novel *The Guide*.
 - (ii) Write a note on the minor characters in the novel *The Guide*.
 - (iii) Comment on the use of irony in the novel *The Guide*.
5. Answer any *four* of the following : [20]
- (i) Write a brief note on the conflict in the novel *Animal Farm*.
 - (ii) Explain the setting of the novel *Animal Farm* in brief.

- (iii) Explain the plot construction of the novel *The Old Man and The Sea*.
- (iv) Describe the battle between the old man and the fish in the novel *The Old Man and The Sea*.
- (v) Write a short note on the ending of the novel *The Guide*.
- (vi) Discuss the elements of Indianness in the novel *The Guide*.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-359

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

ENGLISH

Paper-IV (Special)

(S-4 : Introduction to Literary Criticism)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* of the following questions : [20]
 - (i) Why does Plato say that literature should be rigorously censored ?
 - (ii) Explain Aristotle's notion of poetic truth.
 - (iii) Explain Wordsworth's definition of poetry.
 - (iv) What according to Arnold is the function of criticism ?

2. Attempt any *two* of the following questions : [20]
 - (i) Explain T.S. Eliot's notion of tradition and its importance in literature.
 - (ii) What, according to Richards, is the relationship between "sense" and "feeling" ?

P.T.O.

- (iii) How does Cleanth Brooks prove that at its core poetry is the language of paradox ?
- (iv) Explain Luckas' concept of realism.
3. (a) Attempt any *one* of the following questions : [10]
- (i) Examine Eugenius arguments on the superiority of the modern over ancient dramatists.
- (ii) Examine Dryden's views on Tragi-Comedy.
- (iii) Discuss the neo-classical tenets in Dryden.
- (b) Attempt any *one* of the following questions : [10]
- (i) Examine Coleridge's views on Wordsworth's poetic creed.
- (ii) Explain Coleridge's views on nature poems.
- (iii) What according to Coleridge is the difference between prose and poetry ?
4. (a) Attempt any *one* of the following questions : [10]
- (i) Comment on Helen Gardner's view that criticism should flash the torch not wield the sceptre.
- (ii) Comment on Gardner's view that criticism has become professional.
- (iii) Explain Gardner's view on comparison as a critical method.
- (b) Attempt any *one* of the following questions : [10]
- (i) Explain Frye's views on evaluative criticism.
- (ii) Comment on Frye's view that literature cannot be taught.
- (iii) Explain Frye's idea that criticism is knowledge about literature.

5. (a) Explain any *five* of the following literary and critical terms : [10]

(i) Allusion

(ii) Metaphor

(iii) Irony

(iv) Ambiguity

(v) Point of view

(vi) Genre

(vii) Sarcasm

(viii) Tex.

(b) Read the following poem and answer the questions that follow (any *five*) : [10]

One word is too often profaned

For me to profane it,

One feeling too falsely disdained

For thee to disdain it,

One hope is too like despair

For prudence to smother,

And pity from thee move dear

Than that from another.

I can give not what men call love
But wilt thou accept not
The worship the heart lifts above
And Heavens reject not, —
The desire of the moth for the star,
Of the night for the morrow
The devotion to something afar
From the sphere of our own sorrow ?

Questions :

- (i) What is the poet's idea of love ?
- (ii) What is the kind of love the poet offers to the woman ?
- (iii) Why does the poet say that the word 'love' is often profaned ?
- (iv) Explain the line, "One hope is too like despair" ?
- (v) Do you find any metaphysical quality in the poem ?
- (vi) Why cannot the poet give "what men call love" ?
- (vii) Comment on the imagery in the poem.
- (viii) Comment on the use of rhyme in the poem.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-360

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MATHEMATICS GENERAL

(MG : 3—Group Theory and Ring Theory)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]
- (a) Give an example of an abelian group that is not cyclic.
 - (b) Define a simple group.
 - (c) Show that \mathbf{Z} under addition is not isomorphic to \mathbf{Q} under addition.
 - (d) State Cayley's theorem for groups.
 - (e) Prove that inverse of any element is unique in a group.
 - (f) Define characteristic of a ring R .
 - (g) Show that $\{0, 2, 4\}$ is a subring of \mathbf{Z}_6 .
 - (h) Define homomorphism of rings.
 - (i) Give an example of commutative ring without zero divisors that is not integral domain.
 - (j) Find all maximal ideals of \mathbf{Z}_6 .

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

- (a) Prove that any subgroup of a cyclic group is cyclic.
- (b) Prove that every subgroup of an abelian group is a normal subgroup.
- (c) Show that every proper subgroup of a group of order 35 is cyclic.
- (d) Consider the permutations :

$$\mu = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 3 & 1 & 4 & 5 & 6 & 2 \end{pmatrix} \text{ and}$$

$$\tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 4 & 1 & 3 & 6 & 5 \end{pmatrix}$$

Compute :

- (i) $\mu\tau$
- (ii) $\mu\tau^2$.
- (e) State and prove Lagrange theorem for finite groups.
- (f) Prove that \mathbf{R} under addition is isomorphic to \mathbf{R}^+ under multiplication.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) State and prove the first fundamental theorem of homomorphism.
- (b) Prove that no permutation of a finite set can be expressed both as a product of an even number of transpositions and as a product of an odd number of transpositions.

(c) (i) Compute the factor group :

$$(\mathbf{Z}_4 \times \mathbf{Z}_6)/\langle(0, 2)\rangle.$$

(ii) Suppose that G is a group and H is a non-empty finite subset of G closed under the product in G . Then prove that H is a subgroup of G .

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Prove that the cancellation law hold in a ring R if and only if R has no zero divisors.

(b) Prove that every finite integral domain is a field.

(c) Find the remainder of 8^{103} when divided by 13.

(d) Find quotient and remainder when $f(x) = x^4 - 3x^3 + 2x^2 + 4x - 1$ is divided by $g(x) = x^2 - 2x + 3$ in $\mathbf{Z}_5[x]$.

(e) Prove that every maximal ideal in a commutative ring R with unity is a prime ideal.

(f) Prove that in a PID if an irreducible p divides ab then either $p|a$ or $p|b$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) (i) If a is an integer relatively prime to n , then prove that $a^{\phi(n)} - 1$ is divisible by n , that is, $a^{\phi(n)} \equiv 1 \pmod{n}$.

(ii) Find all solutions of $12x \equiv 27 \pmod{18}$.

(b) Let $f(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_0$ and $g(x) = b_m x^m + b_{m-1} x^{m-1} + \dots + b_0$ be two elements of $F[x]$, with a_n and b_m both non-zero elements of F , and $m > 0$. Then prove that there are unique polynomials $q(x)$ and $r(x)$ in $F[x]$ such that $f(x) = g(x)q(x) + r(x)$ where either $r(x) = 0$ or degree of $r(x)$ is less than the degree m of $g(x)$.

(c) If D is a UFD, then prove that :

$D[x]$ is a UFD.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
---------------------	--

EXT-[5101]-361

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MATHEMATICS

MS-3 : (Metric Spaces and Complex Analysis)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) In the metric space (\mathbf{R}^2, d) , where d is Euclidean distance, find the open ball $S_4(0, 0)$.

(b) State whether true or false and justify :

The set of rationals is closed in the usual metric space \mathbf{R}_u .

(c) Let X_d be the discrete metric space and $A \subset X$. Find \mathring{A} .

(d) let \mathbf{R}_u be the usual metric space, prove that $\delta\mathbf{Q} = \mathbf{R}$.

(e) Let $X =]0, 1]$ be the metric space with the usual metric and $\{x_n\}$, where $x_n = \frac{1}{n}$ be a sequence in X . Prove that $\{x_n\}$ is a Cauchy but not convergent sequence.

P.T.O.

(f) Let $f(z) = 2x + ixy^2$. Show that $f'(z)$ does not exist at any point in \mathbf{C} .

(g) Show that :

$$\log(-ei) = 1 - \frac{\pi}{2}i.$$

(h) Let C denote the positively oriented boundary of the square whose sides lie along the lines $x = \pm 2, y = \pm 2$.

Evaluate :

$$\int_C \frac{e^{-z}}{z - \frac{\pi}{2}i} dz.$$

(i) Find the residue at $z = 0$ of the function $f(z) = z \cos\left(\frac{1}{z}\right)$.

(j) Show that :

$$\int_C \exp\left(\frac{1}{z^2}\right) dz = 0,$$

where C is $|z| = 1$.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Let (X, d) be a metric space. Prove that each closed sphere in X is a closed set.

(b) Let (X, d) be a metric space and let $\{A_\alpha : \alpha \in \Lambda\}$ be a family of connected sets in X such that there is a member A_{α_0} , which is not separated from any of the remaining members of the family. Prove that $\bigcup_{\alpha \in \Lambda} A_\alpha$ is connected.

- (c) Let $\{x_n\}$ be a Cauchy sequence in a metric space (X, d) . Prove that if $\{x_n\}$ is convergent, then it has a convergent subsequence.
- (d) Prove that the usual metric space \mathbf{R}_u is complete.
- (e) Prove that a compact metric space satisfies Bolzano-Weierstrass property.
- (f) Let (X, d) be a metric space. Prove that X is totally bounded if and only if, given $\epsilon > 0$ there exists a finite number of subsets A_1, A_2, \dots, A_N of X such that :
- (i) $d(A_k) < \epsilon$ ($k = 1, 2, \dots, N$)
- (ii) $X = \bigcup_{k=1}^N A_k$.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) Let (X, d) be a complete metric space and let $\{F_n\}$ be a decreasing sequence of non-empty closed subsets of X such that $d(F_n) \rightarrow 0$. Prove that $\bigcap_{n=1}^{\infty} F_n$ contains exactly one point.
- (b) Let (X, d) be a metric space. Prove that finite union of closed sets in X is closed. Is arbitrary union of countably infinite union, of closed sets is closed ? Justify your answer.
- (c) Let (X, d) and (Y, ρ) be metric spaces and $f : X \rightarrow Y$ be a function. Prove that f is continuous if and only if $f(\overline{A}) \subset \overline{f(A)}$, for every subset A of X .

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Use de Moivre's formula to prove that :

$$\cos 3\theta = \cos^3 \theta - 3 \cos \theta \sin^2 \theta.$$

(b) Prove that the function $f(z) = \exp(z^2)$ is an entire function.

What is its derivative ?

(c) State Cauchy-Goursat theorem. Use it to show that :

$$\int_C f(z) dz = 0, \text{ where}$$

$$f(z) = \frac{1}{z^2 + 2z + 2} \text{ and } C \text{ is the circle } |z| = 1.$$

(d) State and prove Cauchy's residue theorem.

(e) Obtain the expansion :

$$\frac{1}{(1-z)^3} = \sum_{n=0}^{\infty} (n+1)(n+2)z^n \quad (|z| < 1),$$

$$\text{by using } \frac{1}{1-z} = \sum_{n=0}^{\infty} z^n \quad (|z| < 1).$$

(f) Find all roots of the equation $\sin z = \cosh 4$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) State and prove Liouville's theorem.

(b) State and prove Cauchy's integral formula for $f(z)$ at

$$z = z_0.$$

- (c) Let the function $f(z) = u(x, y) + iv(x, y)$ be defined throughout some ε -neighbourhood of a point $z_0 = x_0 + iy_0$. Suppose that the first order partial derivatives of the functions u and v with respect to x and y exist everywhere in that neighbourhood and that they are continuous at (x_0, y_0) . Prove that if those partial derivatives satisfy the Cauchy-Riemann equations $u_x = v_y$ and $u_y = -v_x$ at (x_0, y_0) , then $f'(z_0)$ exists.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-362

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

MATHEMATICS

MS-4 : Ordinary Differential Equations and

Partial Differential Equations

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Solve the differential equation :

$$(D^2 - 8D)y = 0$$

(b) Form a linear differential equation with real constant coefficients that is satisfied by :

$$y = e^{2x} \sin x .$$

(c) Find a particular solution of :

$$(D^2 - 1)y = e^{2x} .$$

P.T.O.

(d) Use exponential shift to find a particular solution of :

$$e^{3x} (D+3)^4 y = 0.$$

(e) Classify the singular points in the finite plane for the equation :

$$x^4(x^2+1)(x-1)^2 y'' + 4x^3(x-1)y' + (x+1)y = 0.$$

(f) Obtain integral curves of :

$$\frac{dx}{x} = \frac{dy}{y} = \frac{zdz}{x^2+y^2}.$$

(g) Determine whether the differential equation :

$$2xzdx + zdy - dz = 0$$

is integrable or not.

(h) Obtain partial differential equation by eliminating 'a' and 'b' from the equation :

$$2z = (ax + y)^2 + b.$$

(i) Find general integrals of :

$$yzp + xzq = x + y.$$

(j) Write Charpit's auxiliary equations for the function :

$$f(x, y, z, p, q) = 0.$$

2. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Show that :

$$\frac{1}{D^2 + a^2} \sin ax = \frac{-x \cos ax}{2a}.$$

(b) Solve :

$$(D^2 - 1)y = e^x$$

by method of reduction of order.

(c) Explain the method of undetermined coefficients to solve linear differential equation with constant coefficients.

(d) Solve the differential equation :

$$(D^3 - 3D^2 + 9D + 13)y = 0.$$

(e) Find a particular solution of :

$$(D^2 - 9)y = 3e^x + x - \sin 4x.$$

(f) Solve :

$$(D^2 + 1)y = \sec x \tan x$$

using the method of variation of parameters.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Solve the equation :

$$(1 - x^2)y'' - 6xy' - 4y = 0$$

near the ordinary point $x = 0$.

(b) Solve the system $X' = AX$ for :

$$A = \begin{pmatrix} 1 & -1 & -1 \\ 0 & 1 & 3 \\ 0 & 3 & 1 \end{pmatrix}.$$

(c) Explain the method of reduction of order to solve the general second order linear equation :

$$y'' + py' + qy = R$$

where p, q, R are continuous functions of x .

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Show that a necessary and sufficient condition that there exists a relation $F(u, v) = 0$ which does not contain x and y explicitly between two functions $u = u(x, y)$ and $v = v(x, y)$ is :

$$\frac{\partial(u, v)}{\partial(x, y)} = 0.$$

(b) Solve :

$$y(1+z^2) dx - x(1+z^2) dy + (x^2 + y^2) dz = 0$$

by Natani's method.

(c) Find the integral curves of :

$$\frac{dx}{x(y-z)} = \frac{dy}{y(z-x)} = \frac{dz}{z(x-y)}.$$

- (d) Prove that the general solution of a linear partial differential equation $Pp + Qq = R$ is $F(u, v) = 0$, where F is an arbitrary function of :

$$u(x, y, z) = c_1 \quad \text{and} \quad v(x, y, z) = c_2.$$

- (e) Solve :

$$P = (z + qy^2)$$

by Charpit's method.

- (f) Find the surface which is orthogonal to the one-parameter system :

$$z = cxy(x^2 + y^2)$$

and which passes through the hyperbola :

$$x^2 - y^2 = a^2, z = 0.$$

5. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) (i) Explain Charpit's method for solving a partial differential equation :

$$f(x, y, z, p, q) = 0.$$

- (ii) Solve by Jacobi's method :

$$u_x^2 + u_y^2 + u_z - 1 = 0.$$

- (b) (i) Explain the method of solving the homogeneous Pfaffian differential equation :

$$Pdx + Qdy + Rdz = 0 .$$

(ii) $zy^2dx + zx^2dy - x^2y^2dz = 0 .$

- (c) Show that the orthogonal trajectories on the hyperboloid $x^2 + y^2 - z^2 = 1$ of the conics in which it is cut by the system of planes $x + y = c$ are its curves of intersection with the surfaces $(x - y)z = k$, where k is parameter.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—11

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-363

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

STATISTICAL PRE-REQUISITES

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :—**
- (i) Attempt *All* questions.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Answers should be precise and to the point.
 - (iv) Use of non-programmable calculator is allowed.
 - (v) Symbols have their usual meaning.

1. (a) State whether the following statements are True *or*

False :

[5×1=5]

- (i) Normal distribution is a negatively skewed distribution.
- (ii) In testing of hypothesis null hypothesis can be one sided or two sided.
- (iii) Statistic is a function of sample observations alone.

P.T.O.

(iv) A run of 7 or more points on either side of the central line indicates the lack of control.

(v) For using tests based on normal distribution the sample size can be less than 30.

(b) Choose the *correct* alternative : [5×1=5]

(i) If $F(x)$ is a distribution function of a continuous random variable X , then the value of $F(x)$ lies between :

(A) $(-\infty, \infty)$

(B) $(0, \infty)$

(C) $(-1, 1)$

(D) $(0, 1)$

(ii) If

$$X \sim N(20, 100)$$

then distribution of

$$Y = 2X + 10$$

is :

(A) $N(50, 400)$

(B) $N(30, 100)$

(C) $N(20, 400)$

(D) $N(20, 100)$

(iii) The most appropriate control chart for checking whether the process is in control with respect to process variation is :

- (A) R-Chart
- (B) X-bar Chart
- (C) c-Chart
- (D) p-Chart

(iv) The most appropriate test for testing the randomness of the sample is :

- (A) Z-test
- (B) run test
- (C) sign test
- (D) Wilcoxon's signed rank test

(v) The lower control limit of R-chart is :

- (A) $A_1 \bar{X}$
- (B) $A_2 \bar{X}$
- (C) $D_3 \bar{R}$
- (D) $D_4 \bar{R}$

(c) Answer in brief : [5×2=10]

(i) If X is a continuous random variable with distribution function :

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{if } x < 0 \\ \frac{x}{10}, & \text{if } 0 < x < 10. \\ 1, & \text{if } x > 10 \end{cases}$$

Obtain p.d.f. of X.

(ii) Show the region on the graph if

$$X \sim N(0, 1)$$

(A) $P(-1 < X < 2)$

(B) $P(X \leq 1)$.

(iii) State the test statistic for testing the equality of two population proportions.

(iv) State the control limits for c-chart.

(v) Explain in brief the breakup of total sum of squares in case of two-way classification.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) If $X \sim N(10, 25)$ distribution, obtain :

(i) $P(X \geq 15)$

(ii) $P(5 \leq X \leq 15)$.

- (b) State and explain at least two real life situations where quality control charts are used.
- (c) The following data represents information about the result of students from two classes :

	Passed	Failed
Day classes	12	18
Evening classes	7	63

Check the dependence of success in the examination and timing of class. Use 5% L.O.S.

- (d) Verify whether the following function can be considered as a probability density function of a random variable X over the given range :

$$f(x) = \begin{cases} 6x(1-x), & 0 < x < 1 \\ 0 & , \text{ otherwise} \end{cases}$$

- (e) A sample of 900 ball bearings is found to have average weight of 12.95 grams. Can we assume that the sample is coming from a population with mean 13 grams. Against that it is less than 13 grams. Assume population standard deviation to be 1 gram.

Use 1% L.O.S.

(f) A social service agency kept the daily record of applications for counselling for 30 days and they are as follows :

3, 4, 6, 8, 4, 6, 7, 2, 5, 7, 4, 8, 4, 7, 9, 5,
9, 10, 5, 7, 4, 9, 8, 9, 11, 6, 7, 5, 9, 12.

Test the randomness at 1% L.O.S.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Define :

(i) Null hypothesis

(ii) Alternative hypothesis

(iii) Critical region

(iv) Level of significance.

(b) If X is a continuous random variable with probability density function :

$$f(x) = \begin{cases} \frac{1}{10}, & 0 \leq x \leq 10 \\ 0, & \text{otherwise} \end{cases}.$$

Obtain :

(i) $P(X \geq 2)$

(ii) $P(3 \leq X \leq 8)$.

- (c) State the properties of the distribution function of continuous random variable X .
- (d) In a sample of 500 parts manufactured by a company the number of defective parts were found to be 40. The company however claimed that 6% of their product is defective. Is the claim valid ? Use 5% L.O.S. Justify.
- (e) The following are the values of weight gains in grams for 9 mice after getting fed with a special diet :
- 20.1, 30.7, 28.3, 25.2, 26.7, 29.2, 35.6, 31.2, 37.3.
- Using sign test check whether population median is 28.
Use 5% L.O.S.
- (f) A sample analysis of examination results of 200 MBA's was done. It was found that 46 students have failed, 68 secured third division, 62 secured second division and rest were placed in the first division. Are these figures consistent with the general examination result which is in the ratio of 2 : 3 : 3 : 2, for various categories respectively. Use 5% L.O.S.

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

(a) An industrial safety program was recently introduced in the computer chip industry. The average weekly loss (averaged over 1 month) in labour hours due to accidents in 10 similar plants both before and after the program are as follows :

Plant	Before	After
1	30.5	23
2	18.5	21
3	24.5	22
4	32	28.5
5	16	14.5
6	15	15.5
7	23.5	24.5
8	25.5	21
9	28	23.5
10	18	16.5

Determine at 5% level of significance, whether the safety program has proven to be effective.

(b) A record of number of defects found in one seam after every hour for 24 hours is as follows :

2, 4, 7, 3, 1, 4, 8, 9, 5, 3, 7, 11,

6, 4, 9, 9, 6, 4, 3, 9, 7, 4, 7, 12.

Using the appropriate chart, determine whether the process is in control or not.

(c) The following data gives the number of units produced per day by two workers A and B for number of days :

A	B
40	39
30	38
38	41
41	33
38	32
35	49
	49
	34

Test whether the variability in the units produced by the two workers is significantly different at 5% level of significance.

(d) Explain chance and assignable causes of variation giving two examples each in relation to statistical quality control.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) Below are given the mean and ranges of 10 samples of size 5 items each taken from a certain production process at regular intervals :

Sample No.	Mean (X-bar)	Range (R)
1	23	15
2	38	14
3	28.5	22
4	32.5	18
5	25.9	16
6	31.0	17
7	28	18
8	30.4	25
9	24.5	20
10	27	21

(i) Plot X-bar and R-Chart. Is the process under statistical control ?

(ii) Suggest the control limits for future use.

- (b) The three sample below have been obtained from normal populations with equal variances. Test the hypothesis that the sample means are equal using one-way ANOVA.

P_1	P_2	P_3
7	7	12
11	5	9
7	10	13
14	9	12
11	9	14

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-364

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

LOGIC

G-III : Logic and Methodology of Science

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Discuss in detail the difference between Science and Commonsense. [20]

Or

(1) State the merits and limitations of observation as a method of data collection. [10]

(2) Explain the nature and kinds of hypothesis. [10]

2. Elaborately discuss all the characteristics of laws of nature. [20]

Or

(1) Discuss the nature of Induction. [10]

(2) Enumerate all the methods of causal analysis given by Mill and explain the method of agreement and the method of difference using relevant examples. [10]

3. Give an elaborate account of the problem of induction and state Hume's criticism of the same. [20]

P.T.O.

Or

- (1) Explain the functional and probabilistic model of explanation with examples. [10]
- (2) What are the characteristics of social laws ? Explain. [10]
4. Can social sciences be value-neutral and objective ? Elaborate. [20]

Or

- (1) Define and explain Mill's notion of cause. [10]
- (2) Explain the nature of science and state the three objectives of science. [10]
5. Write short notes on any *four* of the following : [20]
- (1) Necessary and Sufficient Conditions
- (2) Induction by Simple Enumeration
- (3) Working Hypothesis
- (4) Fundamental/Primary Laws
- (5) Subject matter of Social Sciences
- (6) Interview as a method of Data Collection.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. विज्ञान आणि सामान्यधारणा यांच्यातील फरक सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

- (1) माहिती संकलनाचे एक साधन म्हणून निरीक्षणाच्या गुण व मर्यादा स्पष्ट करा. [10]
- (2) सिद्धान्ताकल्पनेचे स्वरूप व प्रकार स्पष्ट करा. [10]

2. निसर्गानियमांच्या सर्व वैशिष्ट्यांची सविस्तर चर्चा करा. [20]
- किंवा**
- (1) विगमनाच्या स्वरूपाची चर्चा करा. [10]
- (2) मिल्ल यांच्या कारणात्मक विश्लेषणाच्या सर्व पद्धती सांगून अन्वय व व्यतिरेक पद्धत स्पष्ट करा. [10]
3. विगमनाच्या समस्येची माहिती सांगून त्यावरील ह्यूम यांच्या टीकेची सविस्तर चर्चा करा. [20]
- किंवा**
- (1) स्पष्टीकरणाचे कार्यात्मक व संभाव्यता प्रारूप विस्ताराने सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]
- (2) सामाजिक शास्त्रातील नियमांची वैशिष्ट्ये कोणती ते सांगा. [10]
4. सामाजिक शास्त्रे मुल्यानिरापेक्ष व वस्तुनिष्ठ असू शकतात का ? स्पष्ट करा. [20]
- किंवा**
- (1) मिल्ल यांच्या कारणसंकल्पनेची व्याख्या सांगून संकल्पना स्पष्ट करा. [10]
- (2) विज्ञानाचे स्वरूप सांगून त्याची उद्दिष्टे स्पष्ट करा. [10]
5. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात टिपा लिहा : [20]
- (1) आवश्यक व पर्याप्त अटी
- (2) केवळ गणनात्मक विगमन
- (3) कामचलाऊ सिद्धान्तकल्पना
- (4) मूलभूत/प्राथमिक नियम
- (5) सामाजिक शास्त्रांचा अभ्यासविषय
- (6) मुलाखत-माहिती संकल्पनाचा एक प्रकार.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

Seat No.	
-------------	--

EXT-[5101]-365

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SOCIOLOGY

(Group A : G-3 : Work and Society)

OR

(Group B : G-3 : Crime and Society)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Attempt Group 'A' or Group 'B'.

(Group A : G-3 : Work and Society)

1. State the meaning of work and evaluate the history of work from gathering-hunting to post industrial production. [20]

Or

Critically examine feminist theorization of work.

2. Define Bureaucracy. Explain characteristics and problems of bureaucracy. [20]

P.T.O.

Or

Critically evaluate nature and types of work in post-industrial society.

3. Explain effects of new economic policy on workers in formal sector in India. [20]

Or

Analyse the characteristics and classification of informal sector of work.

4. Critically explain issues and problems of migrant workers. [20]

Or

Write in detail on nature of agricultural labour in India.

5. Write short notes (any *two*) : [20]

- (1) Macdonaldization
- (2) Japanese model and human resource management
- (3) Challenges concerning trade union movement
- (4) Problems of agricultural labourers in India.

OR

(Group B : G-3 : Crime and Society)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is crime ? Explain the causes of crime. [20]

Or

Elaborate the features of environmental crime and international crime.

2. Explain the alternative forms of imprisonment. [20]

Or

Elaborate the causes of crime against women.

3. What is terrorism ? Explain the features and causes of terrorism. [20]

Or

Elaborate the new forms of crime.

4. Explain the new Marxist perspective of crime. [20]

Or

Elaborate the preventive and reformatory theories of punishment.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (1) Crime and the role of media
- (2) Causes of Juvenile delinquency
- (3) Features of white collar crime
- (4) Features of organised crime.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

(iv) गट 'अ' किंवा गट 'ब' पैकी एक सोडवा.

(Group A : G-3 : Crime and Society)

1. श्रमाचा अर्थ सांगा आणि शिकार व अन्नसंचय अवस्था ते आधुनिक औद्योगिक अवस्थेपर्यंत कामाच्या इतिहासाचे टिकात्मक मूल्यमापन करा. [20]

किंवा

कामासंबंधी स्त्रीवादी सिद्धांताचे टिकात्मक परिक्षण करा.

2. नोकरशाहीची व्याख्या लिहा. नोकरशाहीची वैशिष्ट्ये आणि समस्या स्पष्ट करा. [20]

किंवा

स्वातंत्र्योत्तर समाजातील कामाचे स्वरूप आणि प्रकारांचे टिकात्मक मूल्यमापन करा.

3. भारतातील औपचारिक क्षेत्रातील कामगारांवर नविन आर्थिक धोरणांचे परिणाम स्पष्ट करा. [20]

किंवा

अनौपचारिक क्षेत्रातील श्रमाचे वैशिष्ट्ये आणि वर्गिकरणाचे विश्लेषण करा.

4. स्थलांतरित कामगारांचे कळीचे मुद्दे आणि समस्यांचे टिकात्मक स्पष्टीकरण करा. [20]

किंवा

भारतातील शेतमजुरांचे स्वरूप सविस्तर लिहा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) मॅकडोनाल्डीकरण
- (2) जपान प्रारूप आणि मानवी संसाधन व्यवस्थापन
- (3) कामगार संघटन चळवळी संबंधी आव्हाने
- (4) भारतातील शेतमजुरांच्या समस्या.

किंवा

(Group B : G-3 : Crime and Society)

1. गुन्हा म्हणजे काय ? गुन्ह्याची कारणे स्पष्ट करा. [20]

किंवा

पर्यावरणीय गुन्हे आणि आंतरराष्ट्रीय गुन्ह्याची वैशिष्ट्ये विशद करा.

2. वैकल्पिक तुरुंगवासाच्या शिक्षेचे प्रकार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

स्त्रीविरोधी गुन्ह्याची कारणे विशद करा.

3. दहशतवाद म्हणजे काय ? दहशतवादाची वैशिष्ट्ये व कारणे स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गुन्ह्याचे नवीन प्रकार विशद करा.

4. गुन्हेचा नवमाक्सवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा. [20]

किंवा

शिक्षेचा प्रतिबंधात्मक व सुधारणावादी सिद्धांत विशद करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) गुन्हा आणि प्रसारमाध्यमांची भूमिका
- (2) बालगुन्हेगारीची कारणे
- (3) पांढरवेशीय गुन्हेगारीची वैशिष्ट्ये
- (4) संघटीत गुन्हेगारीची वैशिष्ट्ये.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-366

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SOCIOLOGY

S-3 : Social Research Methods

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is Social Research ? Explain the significance of Social Research. [20]

Or

What is Sampling ? Elaborate the type of sampling.

2. Explain the use of computer in Social Research. [20]

Or

What is Case Study method ? State the advantages and disadvantages of case study method.

3. Explain the positivist and critical approaches in Social Research. [20]

Or

What is Observation ? Explain the advantages and disadvantages of observation.

4. Elaborate the steps in Social Research. [20]

Or

What is report writing ? Explain the data presentation in report writing.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (1) Secondary Sources of Data Collection
- (2) Disadvantages of Questionnaire
- (3) Characteristics of Hypothesis.
- (4) Advantages of Interview.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. सामाजिक संशोधन म्हणजे काय ? सामाजिक संशोधनाचे महत्व स्पष्ट करा. [20]

किंवा

नमुना निवड म्हणजे काय ? नमुना निवडीचे प्रकार विशद करा.

2. सामाजिक संशोधनात संगणकाचे महत्व स्पष्ट करा. [20]

किंवा

वृत्ताभ्यास पद्धती म्हणजे काय ? वृत्ताभ्यास पद्धतीचे फायदे आणि तोटे सांगा.

3. सामाजिक संशोधनामधील प्रत्यक्षवादी आणि चिकित्सक दृष्टीकोन स्पष्ट करा. [20]

किंवा

निरीक्षण म्हणजे काय ? निरीक्षणाचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

4. सामाजिक संशोधनातील पायऱ्या विशद करा. [20]

किंवा

अहवाललेखन म्हणजे काय ? अहवाल लेखनातील तथ्याचे सादरीकरण स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) माहिती संकलनाची दुय्यम साधने
- (2) प्रश्नावलीचे तोटे
- (3) सिद्धांत कल्पनेची वैशिष्ट्ये
- (4) मुलाखतीचे फायदे.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-367

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SOCIOLOGY

S-4 : Contemporary Indian Society

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain Gandhi's contribution in the context of nation building. [20]

Or

Critically evaluate the nature and challenges concerning economic development in India. [20]

2. Critically analyse the impact of green revolution on Indian agriculture. [20]

Or

Explain in detail important civic problems in urban society. [20]

3. Critically explain the changing role of media in democratic India. [20]

Or

Examine the issues and challenges concerning higher education in contemporary India. [20]

P.T.O.

4. Analyse the impact of globalization on public health sector in contemporary India. [20]

Or

Explain the changing nature of marriage and family in India. [20]

5. Write short notes on any two : [20]
- (i) Nature and challenges of Indian democracy
 - (ii) Nature of urbanization in India
 - (iii) Issues related to education of girls
 - (iv) Debates around live-in-relationship.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. राष्ट्रबांधणीच्या संदर्भातील गांधीचे योगदान स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारतातील आर्थिक विकास संबंधीचे स्वरूप आणि आव्हानांची चिकित्सात्मक मूल्यमापन करा. [20]

2. भारतीय शेतीवर हरीतक्रांतीच्या परिणामांची चिकित्सात्मक विश्लेषण करा. [20]

किंवा

शहरी समाजातील महत्वाच्या नागरी समस्या सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

3. लोकशाही भारतात प्रसारमाध्यमांचे बदलत्या स्वरूपाची चिकित्सात्मक मूल्यमापन करा. [20]

किंवा

सद्यभारतातील उच्च शिक्षणासंबंधीच्या मुद्दे आणि आव्हानांचे परिक्षण करा. [20]

4. सद्यभारतातील सार्वजनिक आरोग्य क्षेत्रावर जागतिकीकरणाच्या परिणामांचे विश्लेषण करा. [20]

किंवा

भारतातील विवाह आणि कुटुंबाचे बदलते स्वरूप स्पष्ट करा. [20]

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (i) भारतीय लोकशाहीचे स्वरूप आणि आव्हाने
- (ii) भारतातील शहरीकरणाचे स्वरूप
- (iii) मुलींच्या शिक्षणासंबंधीचे मुद्दे
- (iv) सहवास नातेसंबंधाचे वादविवाद.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—10

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-372

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

APPLIED STATISTICS (General)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All questions are compulsory.*

(ii) *Figures to the right indicate full marks.*

(iii) *Use of scientific calculator and statistical table is allowed.*

(iv) *Notations and abbreviations have their usual meaning.*

1. Attempt each of the following :

(a) *State whether the following statements are True or False :*

[1 each]

(i) *Distribution function of any random variable lies between 0 and 1.*

(ii) *A function of sample values which does not involve unknown parameter θ is called a statistic.*

(iii) *Equality of variances of several populations is tested using analysis of variance technique.*

(iv) *P chart is drawn when percent defectives of a number of shipments are given.*

(v) *Normal distribution satisfies additive property.*

P.T.O.

(b) Choose the *correct* alternative for each of the following :

[1 each]

(i) If X is a continuous random variable, then $P[a \leq X \leq b]$ is :

(A) $F(a) - F(b)$

(B) $F(b) - F(a)$

(C) $1 - F(b) + F(a)$

(D) $f(b) - f(a)$

(ii) In one-way analysis of variance, if total sum of squares is 120 and treatment sum of squares is 80, then error sum of squares is :

(A) 20

(B) 200

(C) 100

(D) 40

(iii) If $X \sim N(10, 100)$, mean of $X + 10$ is :

(A) 10

(B) -10

(C) 20

(D) 0

(iv) c chart are based on :

(A) Poisson distribution

(B) Binomial distribution

(C) F distribution

(D) Uniform distribution

- (v) Critical region is a region :
- (A) of rejection of H_0
 - (B) of acceptance of H_0
 - (C) of proportion of wrong decision
 - (D) that does not exist

(c) Answer in brief : [5×2=10]

- (i) State any *two* properties of distribution function of a continuous random variable.
- (ii) State the critical region for the following test :
 $H_0 : P = 0.75$ against $H_1 : P \neq 0.75$ at 5% level of significance.
- (iii) Let a random variable X follows normal distribution with mean 1 and variance 4. Find $P[-1 \leq X \leq 2]$.
- (iv) Explain high spots and low spots with respect of p chart.
- (v) In testing significance of difference between two proportions, first sample gives 20 successes in 100 trials and second sample gives 13 successes of 45 trials. What is the pooled estimate of P ?

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Describe the large sample test for testing $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ against $H_1 : \mu_1 \geq \mu_2$ when random samples of sizes n_1 and n_2 are drawn from $N(\mu_1, \sigma_1^2)$ and $N(\mu_2, \sigma_2^2)$ distributions where σ_1^2 and σ_2^2 are known.

- (b) Distinguish between parametric and non-parametric tests.
- (c) A company claims that it puts 10 kg of basmati rice in each of its bags. A random sample of 20 bags gave average weight 9.8 kg with standard deviation 0.5, check whether the company's claim is right at 5% level of significance.
- (d) Explain in brief the meaning and purpose of statistical quality control.
- (e) Let X and Y be two independent normal random variables with means 1, 2 and variances 4, 25 respectively.

Compute :

- (i) $P[X + Y \geq 2]$
- (ii) $P[2X - Y \leq 0]$.
- (f) The Internal Revenue Service (IRS) claims that it should typically take about 160 minutes to fill out a 1040 tax form. A researcher believes that the IRS's claim is not correct and that it generally takes people longer to complete the form. He recorded the time (in minutes) it took for 15 individuals to complete the form as :

125, 165, 155, 200, 170, 145, 175, 180, 210, 190, 175, 175, 200, 225, 180.

Using sign test, test whether the researcher is correct. Use 5% level of significance.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Describe the procedure of chi-square goodness of fit test.

(b) Monthly balance on the bank account of credit card holders is assumed to be normally distributed with mean Rs. 5,000 and standard deviation Rs. 1,000. Find the proportion of credit card holders with balance

(i) over Rs. 6,500

(ii) between Rs. 4,000 and Rs. 6,000

(c) A sequence of glass gift articles was inspected for shipping damage. The sequence of acceptable (A) and damaged (D) pieces was as follows :

DAADDDDDDAADAAAAADDAADDDDDAA

Test the randomness of damage to the shipment at 5% level of significance.

(d) State the mathematical model used in two-way classification of analysis of variance and explain the terms used in it. Further state the break up of total sum of squares.

(e) In an experiment to check the effect of a pesticide on mortality of fish, the pesticide was used at two levels, low and high concentration in two aquariums to get the following data :

Type of Dose	No. of Dead Fish	
	Aquarium 1	Aquarium 2
Low concentration	27	39
High concentration	73	61

Test whether the type of does of pesticide has any effect on the mortality of fish. Use 5% level of significance.

(f) Explain the criteria of judging lack of control of the process with suitable sketch.

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

(a) The heights (in cm) of plants of varieties of flowering plants are as given below :

Variety I	Variety II
10	25
35	50
50	45
20	30
55	42
34	36
50	48
45	34
70	35

Test whether plants of the two varieties have same variability in their heights. Use 10% level of significance.

(b) The following data indicates the percentage of non-defective items delivered to the retailers from 15 boxes of electronic components with lot size 200 :

Box No.	% of non-defective items
1	0.89
2	0.91

3	0.93
4	0.95
5	0.94
6	0.96
7	0.92
8	0.91
9	0.93
10	0.9
11	0.88
12	0.94
13	0.97
14	0.94
15	0.95

Draw the p -chart to check whether the manufacturing process is under control. Suggest the control limits for future use.

(c) Explain the test procedure of Wilcoxon's signed rank test. Give suitable illustration.

(d) A study compared time of relief (in hours) provided by three different brands of antacids administered to 12 different people.

The results are as given below :

Antacids	Time of Relief (hrs.)			
A	8	5	5	7
B	7	6	4	4
C	3	4	5	6

Carry out one-way classification completely. Test whether the antacids differ significantly to give relief at 5% level of significance.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) A company receives glassware from various suppliers. The receiving clerk often faces the problem of breakage. He suggested some additional precautionary measures to be followed by the suppliers for packing the glassware. The following data shows number of broken items per shipment before and after following the precautionary measures by the suppliers :

Supplier	Before	After
1	16	14
2	12	13
3	18	12
4	7	6
5	14	9
6	19	15
7	6	8
8	17	15

Can it be concluded that the additional precautionary measures have lowered the average number of broken items ? Use 5% level of significance. [12]

(ii) Complete the following two-way analysis of variance table :

Source of variation	Degree of freedom	S.S.	M.S.S.	F ratio
Treatments	3	1537	?	?
Blocks	4	1058	?	?
Error	?	?	?	
Total	19	4400		

Further test the hypotheses :

- (1) Treatments are homogeneous
- (2) Blocks are homogeneous

Use 5% level of significance.

[8]

(b) (i) A company uses an extrusion process to produce a specific type of brackets. A sample of size 5 is collected every 2 hours to keep a check on quality in terms of length. The following data indicates the sample mean (\bar{X}) and range (R) values for 12 such samples :

Sample No.	Mean (\bar{X})	Range (R)
1	50.5	1.1
2	49.7	1.6
3	50.1	1.8
4	50.7	0.1
5	50.7	0.9
6	50.6	2.1

7	49.8	0.5
8	51.1	0.8
9	50.2	2.3
10	50.4	1.3
11	50.6	2.0
12	50.7	2.1

Set up \bar{X} and R chart. Examine the state of control of the process. Comment on the result. [15]

- (ii) A company produces metal pipes of a standard length. Twentth years ago it tested its production quality and found that the lengths of the pipes produced were normally distributed with a standard deviation of 1.1 cm. They want to test whether they are still meeting this level of quality by testing a random sample of 25 pipes, to find the sample standard deviation 1.4 cm. Can it be concluded that the quality is still the same ? Use 5% level of significance. [5]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-374

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PHILOSOPHY

S3 : Thinkers and Textual Studies (Indian)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) Attempt *All* questions.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Bring out the importance of Swami Vivekananda's Philosophy of education. [20]

Or

Describe Dharmananda Kosambi's Re-understanding of Gautam Buddha's concepts Prajna, Sila and Karuna.

2. Explain and critically evaluate Vinoba Bhave's Bhoodan movement. [20]

Or

Explain fully D.P. Chattopadhyaya's Re-understanding of Lokayat Metaphysics.

3. Explain and evaluate Gandhiji's concept of critique on civilization. [20]

Or

Describe and bringout the limitations of Gandhiji's notion of Gram Swaraj.

P.T.O.

4. Explain Gandhiji's concept of Ideal Satyagrahi and state the pre-requisites of Ideal Satyagrahi. [20]

Or

Discuss fully Gandhiji's idea or Panchayatraj.

5. Write short notes on (any two) : [20]
- (1) Vivekananda's concept of Universal Religion
 - (2) Vinoba on Sthitaprajna
 - (3) Gandhiji's concept of Swaraj
 - (4) Gandhiji's idea : Duties of Doctor.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. स्वामी विवेकानन्दाच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व विशद करा. [20]

किंवा

गौतम बुद्धांच्या प्रज्ञा शिल आणि करुणा या संकल्पनांचे धर्मानंद कोसंबी यांनी केलेले पुनर्आकलनाचे वर्णन करा.

2. विनोबा भावे यांच्या भूदान चळवळीचे चिकीत्सक मूल्यमापन करा. [20]

किंवा

डी.पी. चट्टोपाध्याय यांनी लोकायत सत्ताशास्त्राचे केलेले पुनर्आकलन सविस्तर स्पष्ट करा.

3. गांधीजींची “संस्कृतीची समीक्षा” या संकल्पनेचे मूल्यमापन व स्पष्टीकरण करा. [20]

किंवा

गांधीजींच्या ग्रामस्वराज्य या संकल्पनेच्या मर्यादांचे वर्णन करा.

4. गांधीजींची आदर्श सत्याग्रहीची संकल्पना स्पष्ट करा व आदर्श सत्याग्रही बाबतच्या पूर्व अटी सांगा. [20]

किंवा

गांधीजींची पंचायत राज या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) विवेकानंदांची विश्वधर्म ही संकल्पना
- (2) स्थितप्रज्ञ : विनोबा
- (3) गांधीजींची स्वराज संकल्पना
- (4) गांधीजींचे डॉक्टरांचे कर्तव्य याविषयी मत.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-375

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PHILOSOPHY

Special Paper IV

(Thinkers and Textual Studies : Western)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) *All* questions carry equal marks.

1. Discuss in detail Nietzsche's views regarding morality.

Or

How does Marcel distinguish between primary and secondary reflection ?

2. State and explain the problem of demarcation ? How does Popper solve it ?

Or

Explain in detail, Malcom's criticism of argument from analogy.

3. What is Wittgenstein's understanding of Philosophy ? Discuss with reference to both *Tractatus* and *Philosophical Investigations*.

Or

State and discuss Dewey's understanding of realism.

P.T.O.

4. What is metaphysics ? How does Ayer try to eliminate it ?

Or

Elaborately discuss the main features of Sartre's existentialism.

5. Write short notes on any *two* of the following :

(i) Language game

(ii) Verifiability in principle

(iii) Pragmatism

(iv) Marxist objection to existentialism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. नैतिकतेविषयीच्या नित्ये यांच्या विचारांची सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

प्रथमस्तरीय आणि द्वितीयस्तरीय चिंतनामध्ये मार्सेल कसा फरक करतात ?

2. विलगीकरणाची समस्या सांगून स्पष्ट करा. पॉपर तिचे निराकरण कसे करतात ?

किंवा

साधर्म्याधारित युक्तिवादाची माल्कम यांनी जी चिकित्सा केली आहे, ती विस्ताराने स्पष्ट करा.

3. विद्गेनस्टाइन यांचे तत्त्वज्ञानाचे आकलन काय आहे ? ट्रॅक्टॅटस आणि फिलॉसॉफिकल इनव्हेस्टिगेशन्स या दोन्हीच्या संदर्भात चर्चा करा.

किंवा

वास्तववादाचे ड्युई यांचे आकलन मांडून त्याची चर्चा करा.

4. सत्तामीमांसा म्हणजे काय ? एयर सत्तामीमांसेला (तत्त्वज्ञानाच्या क्षेत्राच्या) बाहेर काढण्याचा प्रयत्न कशा प्रकारे करतात ?

किंवा

सार्त्र यांच्या अस्तित्ववादाच्या प्रमुख घटकांची सविस्तर चर्चा करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनावर संक्षिप्त टिपा लिहा :

- (i) भाषिक खेळ
- (ii) तत्त्वतः असणारी प्रत्यंतरक्षमता
- (iii) फलप्रामाण्यवाद
- (iv) अस्तित्ववादावरील मार्क्सवादी आक्षेप.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-376

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

SOCIAL WORK

1. Introduction to Youth Welfare

2. Introduction to Rural and Urban Welfare

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in 500 words : [20]

“Development of good health and character is the need of today’s Youth.” Explain this statement with examples.

Or

Discuss the agencies which are responsible for rural welfare.

2. Answer any *one* question in 500 words : [20]

Define Youth age and discuss the responsibilities of Youth in Nation building.

Or

Discuss the importance of training for Youth leadership.

P.T.O.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]

Explain the major problems of Urban Communities.

Or

Discuss the unemployment problem among youth.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

Explain the role of Gramsabha in Rural Development.

Or

Discuss the problems of Backward class youth.

5. Write short notes on any *two* in **200-250** words each : [20]

(a) Women welfare

(b) Rural way of living

(c) Mahila Mandals

(d) Vocational training for youth.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

“आजच्या युवकांमध्ये चांगले आरोग्य आणि चरित्र विकासाची गरज आहे.” हे वाक्य उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

[5101]-EXT-376

2

किंवा

ग्रामीण कल्याणाकरिता जबाबदार असणाऱ्या संस्थांवर चर्चा करा.

2. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
युवकांचे वय याची व्याख्या द्या आणि राष्ट्र बांधणी मध्ये युवकांची जबाबदारी यावर चर्चा करा.

किंवा

युवक नेतृत्वासाठी प्रशिक्षणाचे महत्व स्पष्ट करा.

3. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
नागरी समुदायाचे मुख्य समस्या स्पष्ट करा.

किंवा

युवकांमध्ये बेकारीची समस्या यावर चर्चा करा.

4. कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
ग्रामीण विकासात ग्रामसभेची भूमिका स्पष्ट करा.

किंवा

मागासवर्गीय युवकांच्या समस्यांची चर्चा करा.

5. कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 200-250 शब्दांत टीपा लिहा : [20]
(अ) महिला कल्याण
(ब) ग्रामीण जीवनशैली
(क) महिला मंडळ
(ड) युवकांसाठी व्यावसायिक प्रशिक्षण.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-377

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PUBLIC ADMINISTRATION

(Gen-3 : Institutions and Issues in Indian Administration)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Explain the structure and functions of recruiting agencies in India.
 - (ii) Discuss the meaning and devices of governance.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Discuss the budgetary process in India.
 - (ii) Discuss the importance of social justice.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Explain the relationship between political and permanent executive.
 - (ii) Explain the impact of Globalisation on administration.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) Discuss in detail-National Human Rights Commission.
- (ii) Discuss the role of Planning Commission of India.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Union public service Commission
- (ii) Budget
- (iii) Lokpal
- (iv) Privatization.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) भारतातील भरती अभिकरणाचे रचना व कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) सुशासन अर्थ व अधिकरणांवर चर्चा करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) भारतातील अर्थसंकल्पाची प्रक्रियेवर चर्चा करा.
- (ii) सामाजिक न्यायाचे महत्व यावर चर्चा करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) राजकीय कार्यकारी व कायम कार्यकारी यांचे संबंध स्पष्ट करा.
- (ii) प्रशासनावरील जागतिकीकरणाचे परिणाम स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) राष्ट्रीय मानव अधिकार आयोगावर सविस्तर चर्चा करा.
- (ii) भारतातील नियोजन आयोगाच्या भूमिकेवर चर्चा करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (i) संघ लोक सेवा आयोग
- (ii) अंदाजपत्रक
- (iii) लोकपाल
- (iv) खाजगीकरण.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5101]-EXT-378

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PUBLIC ADMINISTRATION

S-3 : Administrative Thinkers

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Explain Kautilya's nature of Rajdharm.

(2) State Woodrow Wilson's views on Administration.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Critically evaluate Taylor's theory of Scientific Management.

(2) Explain Rigg's structural-functional approach.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Explain Nehru's contribution to the development of socialism and administration.

(2) State Herbert Simon's views on traditional approaches.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(1) Critically evaluate Max Weber's model of Bureacracy.
(2) State Chester Bernard's functions of Executive Officer.
5. Write short notes on any *two* : [20]
(1) Chester Bernard's views on organization
(2) Kautilya's principles of Administration
(3) Max Weber's views on Legitimacy
(4) State Nehru's views on Bureaucracy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(1) कौटिल्याचे राजधर्माचे स्वरूप स्पष्ट करा.
(2) वुड्रो विल्सनची प्रशासनासंबंधी मते सांगा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(1) टेलरच्या शास्त्रीय व्यवस्थापन सिद्धांताचे टिकात्मक मुल्यमापन करा.
(2) रिग्जचा रचनात्मक-कार्यात्मक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(1) समाजवाद आणि प्रशासन विकासातील नेहरूंचे योगदान स्पष्ट करा.
(2) हर्बर्ट सायमनची पारंपारिक दृष्टिकोनाबाबतची मते सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (1) मैक्स वेबरच्या नौकरशाही प्रारूपाचे टिकात्मक मुल्यमापन करा.
 - (2) चेस्टर बर्नार्डचे कार्यकारी अधिकाऱ्याची कार्ये सांगा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (1) चेस्टर बर्नार्डची संघटने संबंधी मते
 - (2) कौटिल्याची प्रशासकीय तत्वे
 - (3) मैक्स वेबरची अधिमान्यते संबंधी मते
 - (4) नौकरशाहीसंबंधी नेहरूंचीमते सांगा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5101]-EXT-379

T.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2017

PUBLIC ADMINISTRATION

Spl-4 : Development Administration

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Discuss on the meaning, nature and scope of development administration.
 - (ii) Explain the concept and importance of social welfare in India.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Evaluate the challenges before development administration.
 - (ii) Explain the nature, features and functions of bureaucracy.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
 - (i) Evaluate the importance of social welfare in India.
 - (ii) Explain the changing role of bureaucracy in development administration.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) Explain the meaning and concept of people participation in India.
- (ii) 'Globalisation as a factor in the process of development.' Discuss.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Sant Gadgebaba Gram Swachchhata Abhiyan
- (ii) Population Explosion
- (iii) Regionalism
- (iv) Importance of People Participation and Development.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) विकास प्रशासनाचा अर्थ, स्वरूप व व्याप्ती यावर चर्चा करा.
- (ii) भारतातील समाजकल्याण संकल्पना व महत्व स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) विकास प्रशासनासमोरील आव्हानांचे मूल्यमापन करा.
- (ii) नोकरशाहीचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये व कार्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) भारतातील समाजकल्याणच्या महत्वाचे मूल्यमापन करा.
- (ii) विकास प्रशासनातील नोकरशाहीची बदलती भूमिका स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) भारतातील लोकसहभाग संकल्पना व अर्थ स्पष्ट करा.
- (ii) विकास प्रक्रियेतील एक घटक म्हणून 'जागतिकीकरण' यावर चर्चा करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान
- (ii) लोकसंख्या विस्फोट
- (iii) प्रांतवाद
- (iv) लोकसहभागाचे महत्व व विकास.